

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaali-ala

Lapsi-, nuoris- ja perhetyö

2014

Kirsi Kujala ja Päivi Niittyvaara

MUSIIKKI ON AVAIN KIELEN KEHITYKSEEN

– Eri kielitaustaisten lasten suomen kielen
kehityksen tukeminen musiikin avulla
varhaiskasvatuksessa

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaali- ja lapsi-, nuoriso- ja perhetyö

2014 | 52+5

Terttu Parkkinen

Kirsi Kujala ja Päivi Niittyvaara

MUSIIKKI ON AVAIN KIELEN KEHITYKSEEN – ERI KIELITAUSTAISTEN LASTEN SUOMEN KIELEN KEHITYKSEN TUKEMINEN MUSIIKIN AVULLA VARHAISKASVATUKSESSA

Tämä toiminnallinen opinnäytetyö käsittelee eri kielitaustaisten lasten suomen kielen kehityksen tukemista musiikin avulla päiväkodissa. Kohderyhmänä ovat 3–6-vuotiaat maahanmuuttajataustaiset lapset. Toiminnallinen osio toteutettiin kevään 2014 aikana kahdessa päiväkodissa, Turussa Säkäkujan päiväkodissa ja Liedossa Viherkodon päiväkodissa.

Tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa suomen kielen kehitystä tukeva ”Musiikki on avain kielen kehitykseen”-kansio, joka sisältää viisi valmiiksi suunniteltua musiikkituokiota. Opinnäytetyön kehittämistehtävänä oli päiväkotien henkilökunnan valmiuksien parantaminen eri kielitaustaisten lasten suomen kielen kehityksen tukemisessa. Muita kehittämistehtäviä olivat musiikin merkityksen korostaminen kielen kehittämisessä sekä laulutuokioita ja kuvitettuja lauluja sisältävän kansion suunnittelu ja toteuttaminen.

Opinnäytetyön kehittämismenetelmiä olivat haastattelu, havainnointi ja palautteen kerääminen tuokioihin osallistuneilta lapsilta sekä niitä havainnoineilta lastentarhanopettajilta. Näitä käytettiin pohjana musiikkituokioiden suunnittelussa. Tuokioissa käytettiin musiikkikasvatuksen menetelmiä, jotka ovat laulaminen, soittaminen, kuuntelu ja musiikkiliikunta. Tuokioiden aikana tehtyjen havaintojen ja saadun palautteen perusteella voidaan todeta, että musiikki ja kuvien käyttö tukevat kielen kehitystä.

ASIASANAT:

Varhaiskasvatus, monikulttuurisuus, kielen kehitys, musiikkikasvatus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme of social services | Child- youth- and family work

2014 | 52+5

Terttu Parkkinen

Kirsi Kujala and Päivi Niittyvaara

MUSIC IS THE KEY TO LANGUAGE DEVELOPMENT

The purpose of this functional thesis was to study how music can support the Finnish language development of children with different language backgrounds. The target group was 3 to 6 years old immigrant children in day care centers. The functional part was put into practice during spring 2014 in the day care centre of Säkäkuja in Turku and the day care centre of Viherkoto in Lieto.

The objective was to plan and put into practice a file "Music is the key to language development". It includes five already planned musical activity sessions that support Finnish language development.

The thesis aims to improve the readiness of the day care centre employees in supporting the Finnish language development. Other development tasks were to enhance the importance of music in language development and to plan and implement the file containing musical activity sessions and illustrated songs.

The development methods of the thesis were interviewing, observing and collecting feedback from the children participating in the sessions and the kindergarten teachers who observed the sessions. The planning of the musical activity sessions was based on the results of the development methods. Musical methods, which are singing, playing, listening and physical exercise, were used in the sessions. Based on the observations done during the sessions and the feedback, it can be noticed that music and using pictures are supporting language development.

KEYWORDS:

Early childhood education, multiculturalism, language development, musical education

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA MENETELMÄT	9
2.1 Opinnäytetyön prosessi	9
2.2 Opinnäytetyön kehittämismenetelmät	11
3 MONIKULTTUURISUUS	15
3.1 Monikulttuurisuus käsitteenä	15
3.2 Monikulttuurisuus varhaiskasvatuksessa	17
3.3 Kasvattajan merkitys monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa	21
4 KIELEN KEHITYS	23
4.1 Lapsen äidinkielen kehitys	23
4.2 Kaksikielisyys	24
4.3 Maahanmuuttajataustaisen lapsen suomen kielen kehitys ja sen tukeminen	25
5 MUSIIKKI JA KIELI	27
5.1 Musiikki ja kielen kehitys	27
5.2 Musiikkikasvatuksen määrittely ja tavoitteet	29
5.3 Peruskäsitteet musiikissa	29
5.4 Musiikilliset työtavat	31
6 MUSIIKKITUOKIOT	34
6.1 Musiikkituokioiden taustaa	34
6.2 Musiikkituokioiden suunnittelu	35
6.3 Ensimmäinen tuokio	37
6.4 Toinen tuokio	40
6.5 Kolmas tuokio	42
6.6 Neljäs tuokio	44
6.7 Viides tuokio	45
6.8 Yhteenveto tuokioista	45
7 POHDINTA	47
LÄHTEET	50

LIITTEET

- Liite 1. Varhaiskasvattajien haastattelukysymykset
- Liite 2. Lupa-anomus vanhemmille
- Liite 3. Toisen tuokion kuvitettu runko: Teemana värit
- Liite 4. Kuvitettu laulu: Väriarvoituksia

KUVAT

Kuva 1. Kuvitettu laulu Metrolla mummolaan.	34
Kuva 2. Suujumppalaulu	38
Kuva 3. Väriarvoituksia	42
Kuva 4. Laulun ohjausta kuvien avulla	46

KUVIOT

Kuvio 1. Opinnäytetyöprosessin kuvaus	9
Kuvio 2. Musiikkituokion suunnittelu (Hongisto-Åberg ym. 1993, 172–175.)	36

1 JOHDANTO

Monikulttuurisuudesta on tullut varhaiskasvatuksessa arkipäivää maahanmuuton lisääntyessä. Maahanmuutto on kasvanut tasaisesti viimeisten vuosikymmenten aikana, mutta Suomessa asuu silti edelleen vähän ulkomaalaisia kun verrataan muuhun Eurooppaan. Maahanmuuttajien määrän on ennustettu kaksinkertaistuvan vuoteen 2020 mennessä. (Halme & Vataja 2011, 5, 7.) Myös Turussa maahanmuuttajien osuus väestöstä on kasvanut nopeasti. Muun kielisten osuus Turun väestöstä oli 0,8 % vuonna 1990, 2,4 % vuonna 1995, 4,1 % vuonna 2000, 5,6 % vuonna 2005 ja 8,9 % vuonna 2012 (Turun kaupunki 2013a, 32). Maahanmuuttajataustaisten lasten määrän noustessa myös varhaiskasvatuspalveluissa tarvitaan lisää monikulttuurisuusosaamista.

Opinnäytetyömme käsittelee eri kielitaustaisten lasten suomen kielen kehityksen tukemista päiväkodissa musiikin avulla. Tavoitteenamme oli suunnitella ja toteuttaa suomen kielen kehitystä tukeva ”Musiikki on avain kielen kehitykseen”-kansio, joka sisältää viisi valmiiksi suunniteltua musiikkituokiota. Kansion ajatuksena on, että se olisi helposti sovellettavissa erilaisiin tilanteisiin ja jokaisen varhaiskasvattajan käytettävissä musiikillisesta osaamisesta ja taidoista riippumatta. Opinnäytetyömme kehittämistehtävinä olivat päiväkodin valmiuksien parantaminen eri kielitaustaisten lasten suomen kielen kehityksen tukemisessa, musiikin merkityksen korostaminen kielen kehittymisessä sekä laulutuokioita ja kuvitettuja lauluja sisältävän kansion suunnittelu ja toteuttaminen.

Kohderyhmänä ovat 3–6-vuotiaat maahanmuuttajataustaiset lapset päiväkodissa. Opinnäytetyömme kiinnittyy varhaiskasvatuksen toimintaympäristöön. Suoritimme suuntaavien opintojemme työharjoittelun eri päiväkodeissa, Kirsi Turussa Härkämäen päivähoitoyksikössä Säkäkujan päiväkodissa ja Päivi Liedossa Viherkodon päiväkodissa.

Opinnäytetyömme taustalla oli oma kiinnostus monikulttuurisuutta ja kielen kehitystä kohtaan. Olimme tietoisia musiikin vaikutuksesta kielen kehitykseen, joten halusimme ottaa myös musiikin osaksi tätä työtä. Myös Päivin musiikinalan koulutus vaikutti aiheen valintaan ja se toi osaamista ja ammatillista näkökulmaa tähän työhön. Oli mielekästä tehdä opinnäytetyö aiheesta, joka vastaa sekä meidän omaa mielenkiintoamme että työelämän tarpeita. Meille oli myös tärkeää että opinnäytetyöstämme on käytännön ammatillista hyötyä sekä toimeksiantajalle että meille itsellemme. Suoritamme kumpikin sosionomin tutkinnon ohella lastentarhanopettajan kelpoisuuden ja uskomme että tämä opinnäytetyö syventää varhaiskasvatuksen osaamistamme.

Tiedustelimme harjoittelupaikkojemme johtajilta, olisiko heillä tarvetta maahanmuuttajataustaisiin lapsiin liittyvälle kehittämishankkeelle. Koska molemmissa päiväkodeissa, sekä Säkäkujalla että Viherkodossa oli maahanmuuttajataustaisia lapsia, jotka tarvitsivat tukea kielen kehityksessä, opinnäytetyömme koettiin tarpeellisenä. Lisäksi kartoitimme tarvetta varhaiskasvattajien haastatteluilla, jotka tehtiin erikseen kummassakin päiväkodissa. Haastattelujen tavoitteena oli myös selvittää päiväkodeissa käytössä olevia kielen kehityksen menetelmiä.

Sekä Säkäkujalla että Viherkodossa oli kummassakin muutamia maahanmuuttajataustaisia lapsia jokaisessa ryhmässä. Näistä lapsista kokosimme ryhmät, joille suunnittelimme yhteensä viisi musiikkituokiota. Ryhmiin valitsimme lapsia, jotka olivat iältään 3–6-vuotiaita. Toteutimme tuokiot yhdessä huhtikuun ja toukokuun 2014 aikana päiväkotien aikatauluihin sopivina ajankohtina. Näiden tuokioiden sisällöstä muodostimme opinnäytetyömme tuotoksen eli ”Musiikki on avain kielen kehitykseen” -kansion. Tämä sisältää viisi valmiiksi suunniteltua musiikkituokiota, joissa jokaisessa on kuvitettu tuokion kulku, yksi kuvitettu laulu jokaisesta tuokiosta sekä laulujen sanat ja osasta nuotit. Tekijänoikeudellisista syistä emme voi liittää laulujen sanoja ja nuotteja opinnäytetyöhön. Liitteenä on kuitenkin esimerkki kuvitetusta laulusta ja tuokion kulusta. ”Musiikki on avain kieleen kehitykseen” -kansio tulee ainoastaan omaan sekä harjoittelupaikkojemme käyttöön.

Tuokioita suunniteltaessa tutustuimme olemassa oleviin kielen kehitystä tukeviin menetelmiin ja sovelsimme niitä omaan käyttöömme. Muun muassa teoksessa Rytmikylvyn pikkukuplat (2008) on aiheeseen liittyvää musiikkikasvatusmateriaalia. Määrittelimme jokaiselle tuokiolle omat oppimistavoitteet, joiden lisäksi tuokioiden suunnittelussa otimme huomioon myös harjoittelun alkuvaiheessa tekemissämme haastatteluissa esiin nousseet asiat.

Opinnäytetyöraporttimme rakentuu kahdesta kokonaisuudesta, teoriaosuudesta ja käytännön toteutuksen kuvauksesta. Opinnäytetyömme teoreettinen viitekehys koostuu monikulttuurisuuden, kielen kehityksen, varhaiskasvatuksen ja musiikin alueista. Käytännön toteutuksen osio muodostuu kehittämismenetelmien kuvauksesta, tuokioiden taustasta ja suunnittelusta sekä kulusta.

2 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI JA MENETELMÄT

2.1 Opinnäytetyön prosessi

Opinnäytetyöprosessin lineaarisessa mallissa ensimmäinen vaihe on esivaihe eli tavoitteiden määrittely. Sitä seuraa työskentelyvaihe eli suunnittelu- ja toteutusvaihe, josta edetään viimeistely- ja päätösvaiheeseen eli prosessin päättämiseen ja arviointiin. (Salonen 2013, 15.) Esittelemme opinnäytetyöprosessimme kuviossa 1.

Kuvio 1. Opinnäytetyöprosessin kuvaus

Opinnäytetyöprosessimme alkoi tammikuussa 2014, jolloin aiheemme alkoi hahmottua. Alusta asti oli selvää, että haluaisimme lähteä tekemään toiminnallista kehittämistyötä, joka liittyisi varhaiskasvatuksen toimintaympäristöön. Keväällä 2014 tehtyjen pohdintojen ja ohjaavan opettajan

kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta aiheemme rajautui käsittelemään eri kielitaustaisten lasten kielen kehityksen tukemista musiikin avulla.

Kysyimme opinnäytetyön yhteistyökumppaneiksi harjoittelupaikkojamme; Turun Härkämäen päivähoitoyksikön Säkäkujan päiväkotia sekä Liedon Viherkodon päiväkotia. Esittelimme harjoittelupaikkojemme johtajille aihetta, ja he olivat kiinnostuneita yhteistyöstä kanssamme.

Ennen tuokioiden suunnittelua tutustuimme monikulttuurisuuteen, kielen kehitykseen ja musiikkikasvatukseen liittyvään kirjallisuuteen, tutkimuksiin ja opinnäytetöihin, joista etsimme teoriapohjaa tuokioiden taustalle. Haastattelimme harjoittelupaikkojemme varhaiskasvattajia hyviksi koetuista menetelmistä kielen kehityksen tukemisessa. Harjoittelupaikkamme antoivat meille vapaat kädet tuokioiden suunnittelemiselle. Ideointivaiheessa mietimme useampaa teemaa, joiden ympärille tuokiot voisi rakentaa. Päädyimme suunnittelemaan tuokiot lasten arkipäivään liittyvistä aiheista, sillä ajattelimme näihin liittyvän sanaston tukevan parhaiten kielen kehitystä. Suunnittelimme tuokiot alustavasti huhtikuussa 2014 ja hankimme niihin tarvittavat materiaalit, kuten cd:t, laulujen nuotit ja sanat.

Pidimme tuokiot yhdessä sekä Säkäkujalla että Viherkodossa huhtikuussa ja toukokuussa 2014. Kirjoitimme tuokioiden jälkeen ylös omia havaintoja tuokion kulusta, laulujen mahdollisesta vaikutuksesta kielen kehitykseen sekä lasten mielialasta ja innostumisesta. Kirjasimme myös lasten antaman palautteen ja otimme vastaan tuokioita havainnoineiden lastentarhanopettajien havainnot, joita käytimme apuna tulevien tuokioiden suunnittelussa. Pidimme koko prosessin ajan myös opinnäytetyöpäiväkirjaa, joka toimi muistin apuna raportin kirjoittamisvaiheessa.

Olemme arvioineet tuotettamme ja omaa toimintaamme koko opinnäytetyön prosessin ajan. Olisi ollut mielenkiintoista saada varhaiskasvattajien arvio myös valmistuneesta Musiikki on avain kielen kehitykseen – kansiota. Tämä ei kuitenkaan ollut opinnäytetyön rajallisen ajan vuoksi mahdollista, ja toimitammekin kansiot heille vasta opinnäytetyön valmistuttua. Teimme

kuitenkin tuotoksen heidän arviointeihinsa pohjautuen, ja toivomme että kansio vastaa päiväkotien tarpeita ja odotuksia.

2.2 Opinnäytetyön kehittämismenetelmät

Opinnäytetyön kehittämismenetelminä käytimme ryhmässä tapahtuvaa puolistrukturoitua teemahaastattelua. Lisäksi käytimme havainnointia ja palautteiden keräämistä tuokioihin osallistuneilta lapsilta ja niitä havainnoineilta lastentarhanopettajilta sekä teimme muistiinpanoja harjoittelun aikana. Kenttämuistiinpanoihin lukeutuvat käsinkirjoitetut muistiinpanot sekä kuva- ja äänitallenteet (Grönfors 2011, 77). Teimme kenttämuistiinpanoja harjoittelun aikana tilanteissa, joissa havaitsimme toimivia ja kielen kehitystä tukevia käytäntöjä maahanmuuttajalasten kanssa toimittaessa.

Haastattelimme päiväkotien henkilökuntaa heidän käyttämistään kielenkehityksen tukemisen menetelmistä. Tavoitteenamme oli selvittää tarvetta opinnäytetyöllemme ja saada pohjaa tuokioiden suunnittelua varten. Haastatteluihin osallistuivat harjoittelupaikkojemme eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten kanssa työskentelevät lastentarhanopettajat ja lastenhoitaja. Koska meitä opinnäytetyön tekijöitä oli kaksi ja suoritimme työharjoittelun eri päiväkodeissa, teimme haastattelut itsenäisesti omissa harjoittelupaikoissamme ja kokosimme tulokset yhteen. Etsimme yhteneväisyyksiä ja eroja kielen kehityksen tukemiseen käytetyistä menetelmistä Säkäkujan ja Viherkodon päiväkotien välillä.

Päädyimme ryhmämuotoiseen haastatteluun ajan säästämisen vuoksi. Päiväkodissa on usein vaikea saada järjestettyä aikaa muulle kuin lasten kanssa työskentelemiselle. Äänitimme haastattelutilanteet niiden analysoinnin helpottamiseksi. Tekemiemme puolistrukturoitujen haastattelujen äänitteet ja niiden litteroinnit ovat osa opinnäytetyömme aineistoa. Materiaalina toimivat myös tuokioitamme tarkkailevien lastentarhanopettajien arviot tuokioistamme, jotka pyysimme kirjallisena.

Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille vastaajille samat. Valmiita vastausvaihtoehtoja ei ole eli kysymyksiin voi vastata omin sanoin. Teemahaastattelussa edetään keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien kysymysten varassa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75; Eskola & Vastamäki 2010, 28.) Ryhmähaastattelussa pitää ottaa huomioon ryhmadynamiikan ja valtahierarkian vaikutus haastateltavien vastauksiin. Haastattelija voikin pyytää kommentteja myös hiljaisemmilta haastateltavilta, jolloin myös heidän mielipiteensä tulevat esille. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 63.)

Haastattelun litterointi eli tekstimuotoon muuttaminen helpottaa tutkimusaineiston analyysiä, sen järjestelmällistä läpikäyntiä, ryhmittelyä ja luokittelua. Litteroinnin tarkkuus riippuu tutkimuksen tavoitteista ja lähestymistavoista. Litteroinnin tulee vastata haastateltavien puhetta ja sen merkityksiä eli tutkija ei saa muuttaa tai muokata haastateltavan sanomaa. (Vilkkä 2005, 115–116.) Litteroinnin taso 1 tarkoittaa referoivaa litterointia, jossa haastatteluäänitteet puretaan vain suurpiirteisesti muistiinpanoiksi esimerkiksi ranskalaisilla viivoilla, suoria lainauksia ja puheen osia ylös kirjoittaen (Tampereen yliopisto 2014). Saimme tasolla 1 litteroitua aineistoa molemmista haastatteluista noin sivun verran. Litteroinnissa kirjoitimme ylös vain opinnäytetyömme kannalta olennaiset asiat.

Haastattelut toteutettiin molemmissa päiväkodeissa huhtikuussa 2014. Säkäkujalla haastateltiin neljää lastentarhanopettajaa ja Viherkodossa yhtä erityislastentarhanopettajaa, kolmea lastentarhanopettajaa ja yhtä lastenhoitajaa. Molemmissa päiväkodeissa haastattelut kestivät noin tunnin. Haastattelukysymykset (Liite 1) koskivat varhaiskasvattajien kokemuksia maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa työskentelystä sekä suomen kielen kehityksen tukemisen menetelmistä. Tiedustelimme myös päiväkodeissa laulettuja lauluja hyödyntääksemme niitä tuokioidemme suunnittelussa. Halusimme ottaa tuokioihin myös lapsille tuttuja lauluja, jotta kynnys osallistumiseen olisi matalampi. Tuttuus tuo lapsille turvallisuuden sekä osaamisen tunnetta ja keskittyminen myös uusiin asioihin on tätä kautta

helpompaa. Haastattelemamme varhaiskasvattajat pitivät opinnäytetyömme aihetta tärkeänä ja ajankohtaisena.

Sekä Viherkodon että Säkäkujan haastatteluissa nousi esiin samankaltaisia menetelmiä kielenkehityksen tukemiseen. Kaikki käyttivät työssään kuvia, eleitä ja ilmeitä kommunikoinnin apuna. Esimerkiksi kuvitettu päiväohjelma auttaa haastateltujen mukaan lasta hahmottamaan päivän kulkua. Erilaisten kuvakorttien avulla voidaan opetella ja kerrata myös esimerkiksi vaatteita, värejä ja ruokia. Näitä asioita ja sanoja voi harjoitella myös kaikissa arjen tilanteissa, kuten pukemisessa ja ruokailussa. Eleiden ja ilmeiden avulla voi kommunikoida myös täysin kieltä ymmärtämättömän lapsen kanssa.

Näiden lisäksi molemmissa päiväkodeissa pidettiin suomen kielen kerhoa, jossa käytettiin edellä mainittujen menetelmien lisäksi erilaisia pelejä, musiikkia, satuja ja tehtäviä. Viherkodossa käytettiin Satulakka-lukukirjaa, josta aikuinen lukee ensin lapsille sadun, jonka jälkeen hän esittää kuhunkin satuun liittyvät kysymykset. Lastentarhanopettajan mukaan tämän avulla on hyvä arvioida lapsen suomen kielen ymmärtämisen tasoa.

Pienryhmätoimintaa käytettiin kielenkehityksen tukemisessa molemmissa päiväkodeissa. Pienryhmissä tulisi haastateltujen mukaan olla sekä maahanmuuttajataustaisia että suomea äidinkielenään puhuvia lapsia. Pienessä ryhmässä lapsi on rohkeampi sekä luottavaisempi ja oppimisympäristö on rauhallisempi. Lapset ovat kiinnostuneita toistensa seurasta ja tekemisistä, jolloin oppiminen vertaisryhmässä on luontevaa ja tapahtuu usein leikin välityksellä.

Käytimme puolistrukturoidun ryhmähaastattelun materiaalia pohtiessamme opinnäytetyömme tarpeellisuutta ja hyödynnettävyyttä. Haastattelun avulla saimme myös tietoa millaiselle materiaalille olisi päiväkodissa käyttöä. Käytimme haastattelujen tuloksia apuna suunnitellessamme opinnäytetyömme toiminnallista osiota.

Havainnoinnin avulla on mahdollista saada hiljaista tietoa, jota on muulla tavoin vaikea saavuttaa. Osallistuvassa havainnoinnissa osallistutaan itse toimintaan.

Strukturoimattomassa havainnoinnissa kirjataan ylös mahdollisimman paljon tilanteeseen liittyviä asioita. (Kananen 2012, 94–97.) Havainnoimme lastenryhmissä, miten valitsemamme laulut ja leikit vastasivat tarkoitustaan. Havainnointimme oli osallistuvaa ja strukturoimatonta. Havainnoinnissa keskityimme lasten mielialaan, innostumiseen, sitoutumiseen ja yleiseen tunnelmaan.

Kutsuimme lastentarhanopettajan seuraamaan tuokioita, joiden jälkeen pyysimme häneltä kirjallista palautetta toiminnastamme ja tuokioiden sisällöstä. Tämän lisäksi pyysimme tuokioiden jälkeen suullista palautetta toimintaan osallistuneilta lapsilta. Käytimme sekä lastentarhanopettajien että lasten antamia palautteita tuokioidemme hyödyllisyyttä kielen kehityksessä ja suunnitellessamme seuraavia tuokioita.

3 MONIKULTTUURISUUS

3.1 Monikulttuurisuus käsitteenä

Monikulttuurisuus on käsitteenä monimuotoinen ja sillä on monia merkityksiä. Käsite ei liity vain maahanmuuttajiin, vaan sillä voidaan tarkoittaa eri kulttuurien ja ryhmien välisiä suhteita, vuorovaikutusta ja rinnakkaiseloja. Sillä voidaan myös kuvata yhteiskunnan tai yhteisön tilannetta tai erilaisia ilmiöitä. Monikulttuurisuuden käsitteeseen sisältyy etnisyyden, kulttuurin ja kielen lisäksi myös muun muassa sukupuolikysymykset, vammaisuus ja uskonnollinen monimuotoisuus. Vaikka maahanmuutto ja maahanmuuttajat ovat käsitteen konkreettisin ilmentäjä, voidaan se liittää yhteiskunnan moniin eri kulttuureihin. (Forsander ym. 2001, 13, 44; Paavola & Talib 2010, 11, 26–27.)

Maahanmuuttaja käsitteenä tarkoittaa kaikkia Suomessa pysyvästi asuvia ulkomaalaisia, jotka ovat tulleet maahan esimerkiksi työhön, avioliittoon, pakolaisena tai paluumuuttajana (Räty 2002, 11). Maahanmuuttajalla voidaan tarkoittaa myös maasta toiseen muuttanutta ihmistä. Hän voi asua Suomessa joko pysyvästi tai väliaikaisesti, mutta ei ole syntynyt täällä. Hänellä on kuitenkin Suomessa sosiaalisia suhteita. (Paavola & Talib 2010, 30–32.)

Ihmisten erilaisuus liitetään usein kulttuuritaustojen eroihin (Paavola & Talib 2010, 2). Kulttuuriin liittyy sille tyypillistä sosiaalista käyttäytymistä ja siksi erilaiseen kulttuuriin kuuluvan käytös saatetaan kokea epämiellyttävänä. Esimerkiksi puhenopeus ja äänen voimakkuus sekä fyysinen etäisyys vaihtelevat eri kulttuurien välillä. (Frisk & Tulkki 2005, 7.) Ihmisten erilaisuutta ei kuitenkaan voi selittää pelkästään kulttuuritaustoilla, vaan myös jokaisen yksilöllisyys tulisi ottaa huomioon (Paavola & Talib 2010, 12). Kulttuurien välisyydessä samalla alueella asuvat, eri kulttuureista tulevat ihmiset ovat mahdollisimman tiiviissä vuorovaikutuksessa keskenään sekä hyväksyvät toistensa arvot ja elämäntavat. (Frisk & Tulkki 2005, 102–103.)

Uuteen kulttuuriin sopeutuminen eli akkulturaatio alkaa siitä hetkestä, kun uuteen maahan saavutaan. Sopeutumista on aluksi yhteiskuntaan tutustuminen, uuden kielen alkeiden oppiminen ja lapsella esimerkiksi koulun aloittaminen. Sopeutuminen on yksilöllistä ja etenee jokaisella maahanmuuttajalla yksilöllisellä tavalla. Sopeutumiseen vaikuttavat niin yksilöön kuin hänen ympäristöönsäkin liittyvät tekijät. (Schubert 2013, 65.)

Akkulturaatiostrategiat voivat vaihdella ajan ja elämäntilanteiden mukaan. Integraatio eli sopeutuminen on paras mahdollinen tilanne kotoutumisessa. Tällöin maahanmuuttaja arvostaa omaa kulttuuriaan ja on samalla tiiviissä kontaktissa uuden kulttuurin kanssa. Tällöin tuloksena on onnistunut kaksikulttuurisuus, jolloin maahanmuuttaja on yhteydessä omaan kulttuuriperimäänsä ja toimii samalla tasavertaisena jäsenenä uudessa kulttuurissa. Aito integraatio on mahdollista vain yhteiskunnassa joka hyväksyy kulttuurisen moninaisuuden ja jossa ennakkoluulot eivät estä toisen ihmisen kohtaamista. Monille toisen polven maahanmuuttajille sopeutumismallina on usein assimilaatio eli sulautuminen. Tällöin viiteryhmänä on uuden isäntämaan valtakulttuuri ja maahanmuuttaja hakeutuu jatkuvasti kanssakäymiseen valtakulttuurin edustajien kanssa haluamatta säilyttää omaa kulttuuri-identiteettiään. Valtakulttuurista eristäytymisessä eli separaatiossa oman kulttuurin arvostaminen on korostunut. Osa maahanmuuttajista saattaa marginalisoitua eli syrjäytyä, jolloin hän ei joko halua tai hänellä ei ole mahdollisuutta säilyttää omaa kulttuuriaan eikä myöskään sopeutua uuden maan valtakulttuuriin. (Schubert 2013, 66.)

Monesti näiden toimintatapojen käyttö on erilaista eri elämäntilanteilla. Oma kulttuuri tulee vahvemmin esiin yksityiselämässä, kun taas esimerkiksi työpaikalla maahanmuuttaja voi olla täysin integroitunut työyhteisöön. Oman kulttuurisen taustan säilyttäminen on tärkeää niin ensimmäisen kuin toisen polven maahanmuuttajille ja heidän hyvinvoinnilleen. (Schubert 2013, 67.) Myös varhaiskasvatuksessa tulisi arvostaa lasten ja heidän vanhempiensa kulttuureita ja tuoda niitä esille arjen eri tilanteissa.

Maahanmuuttajataustaisella lapsella tarkoitetaan lasta, jonka ensikieli on muu kuin suomi, ruotsi, romani, viittomakieli tai saame ja hänen molemmat vanhempansa tai huoltajansa ovat maahanmuuttajataustaisia (Kivijärvi 2011, 247). Omassa opinnäytetyössämme monikulttuurisuuden käsite liittyy maahanmuuttajataustaisiin lapsiin ja heidän perheisiinsä.

3.2 Monikulttuurisuus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatus on alle kouluikäisten lasten hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta koostuva kokonaisuus. Varhaiskasvatusta on lasten elämänpireissä tapahtuva kasvatuksellinen vuorovaikutus ja sen tavoitteena on tasapainoisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistäminen. Se on suunnitelmallista ja tavoitteellista yhteistoimintaa, jonka käytännön toimintaa ohjaa vaatimus lapsilähtöisyydestä. Varhaiskasvatuspalveluja ovat kunnan tai yksityisen järjestämä päivähoito ja esiopetus sekä muu toiminta kuten avoin varhaiskasvatustoiminta. (Stakes 2005, 12.)

Vuonna 2012 Suomessa oli 228 981 lasta kunnallisessa päivähoitossa tai heitä hoidettiin Kelan yksityisen hoidon tuella. 63 prosenttia 1-6 vuotiaista lapsista oli joko kunnallisessa tai yksityisessä päivähoitossa. (Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos 2013, 2.) Maahanmuuttajataustaisia lapsia oli kuntien järjestämässä päivähoitossa noin 7 prosenttia lapsista (Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos 2014, 1). Lapsi saattaa viettää päivähoitossa yhteensä monta tuhatta tuntia, joka vastaa sitä määrää, jonka hän on peruskoulun ala-asteella. Näin ollen on oleellista kiinnittää huomiota siihen, miten lapsen ensimmäiset elinvuodet rakentuvat. (Hujala ym. 2007, 11–12.)

Päiväkodin toimintaympäristö koostuu fyysisistä, psyykkisistä, sosiaalisista, pedagogisista, kulttuurisista ja toiminnallisista tekijöistä, joiden avulla olisi hyvä huomioida niin yksittäisen lapsen kuin koko ryhmän tarpeet. Fyysiseen ympäristöön kuuluvat esimerkiksi päiväkodin sisä- ja ulkotilat. Fyysisen ja toiminnallisen ympäristön suunnittelulla voidaan vaikuttaa siihen, että lapsi ei saa siitä liikaa visuaalisia tai auditiivisia ärsykeitä. Psyykkiseen

toimintaympäristöön vaikuttavat esimerkiksi ilmapiiri ja tunneilmasto. Olisi tärkeää, että se olisi lapselle turvallinen. Sosiaaliseen toimintaympäristöön kuuluu ryhmädynamiikka, ryhmän toiminta ja sen vuorovaikutus. Kulttuurisen ympäristön yhtenä tärkeänä tehtävänä on antaa tilaa lapsen yksilöllisille ominaisuuksille. Pedagoginen toimintaympäristö liittyy kasvattajan rooliin ja merkitykseen sekä hänen käsitykseensä lapsen oppimisesta. (Koivunen 2009, 179–183, 186.)

Päivähoitolain mukaan jokaisella lapsella tulee olla mahdollisuus kasvaa monikulttuurisessa yhteiskunnassa oman kulttuuritaustansa ja suomalaisen yhteiskunnan jäseneksi (Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36). Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa painotetaan lapsen yksilöllisten tarpeiden, persoonallisuuden ja perhekulttuurin mukaista kohtaamista niin, että lapsi kokee olevansa muiden kanssa tasa-arvoinen riippumatta sukupuolesta, sosiaalisesta tai kulttuurisesta taustasta tai etnisestä alkuperästä. Päiväkodin henkilökunnan olisi hyvä tutustua lapsen kulttuuriin, sen elämäntapaan sekä historiaan ja arvostaa niitä. Päiväkodin tulee tukea lapsen sosiaalisia kontakteja lapsiryhmässä sekä rohkaista myös omalla äidinkielellä puhumista. (Stakes 2005, 39–40.)

Monikulttuurisen varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lapsen kielen kehitystä ja kasvattaa kaikkia päiväkodin lapsia kunnioittamaan erilaisuutta ja kulttuurista monimuotoisuutta (Turun kaupunki 2014). Maahanmuuttajataustaisella lapsella on samat tavoitteet kehityksen ja opetuksen suhteen kuin suomalaisillakin lapsilla. He tarvitsevat kuitenkin usein tukea oman äidinkielen ja kulttuuri-identiteettinsä vahvistamisessa sekä suomenkielen oppimisessa, kaksikielisyyden kehittymisessä ja suomalaiseen kulttuuriin tutustumisessa. (Nummi 2005, 68.) Varhaiskasvatuksen työntekijältä vaaditaan kulttuurisensitiivisyyttä eli taitoa ymmärtää kulttuurin vaikuttavan niin asiakkaan toimintaan kuin työntekijän omaan käytökseen. (Koski 2007, 17–18.)

Varhaiskasvatuksen tärkeänä tavoitteena on auttaa lasta kehittämään itsetuntemustaan ja mahdollistaa erilaisia kielellisiä, kulttuurisia ja etnisiä kokemuksia. Lapsen itsetuntoa kehittää se, kun hän pääsee tutkimaan ja

tutustumaan muihin kulttuureihin ja oppii toimimaan niiden kanssa. Lapsi osaa jo pienenä, 2–3-vuotiaana erotella muita ihonvärin ja sosiaalisen kanssakäymisen perusteella. (Banks 2008, 2; Halme & Vataja 2011, 43–44.) Varhaiskasvatuksella onkin suuri rooli lasten suvaitsevaisuuskasvatuksessa.

Lapsen oma äidinkieli ja kulttuuritausta tulisi ottaa varhaiskasvatuksessa huomioon. Lapsella tulisi olla mahdollisuus kasvaa oman kulttuuriperinteensä mukaisesti, mutta hänen tulisi samanaikaisesti päästä osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Päiväkodin henkilökunnan tulisi tukea sekä lapsen oman äidinkielen kehittymistä että suomen oppimista. (Halme & Vataja 2011, 10.) Lapsen kulttuuri-identiteettiä vahvistaa, kun hän esimerkiksi voi puhua äidinkieltään samaa kieltä puhuvien kavereiden kanssa. Päiväkodeissa voidaan myös yhdessä koko ryhmän kanssa tutustua lasten kulttuureihin ja pyytää vanhempia kertomaan omasta kulttuuristaan ja sen juhlapäivistä. Oman kulttuurin kokeminen merkityksellisenä on tärkeää lapsen itsetunnolle, itseluottamukselle ja identiteetin kehittymiselle. (Hellman-Suominen ym. 2009, 106.)

Yksi monikulttuurisen varhaiskasvatuksen tavoitteista on opettaa maahanmuuttajataustaisille lapsille ympäröivässä yhteiskunnassa tarvittavia tietoja, taitoja ja arvoja (Banks 2008, 5). Kotoutuessaan maahanmuuttaja oppii selviämään uudessa ympäristössä säilyttäen samalla oman kulttuurinsa ja äidinkieltensä. Lapsen kotoutumisen prosessi alkaa usein päiväkodissa, missä lapsella on mahdollista luoda kontakteja suomalaisten lasten kanssa. Päiväkodin lapsiryhmään kuulumisen auttaa lasta kiinnittymään oman asuinympäristön sosiaalisiin verkostoihin sekä helpottaa harrastuksiin osallistumista ja koulun aloittamista. Vertaisryhmässä lapsi oppii helpommin suomen kieltä ja sosiaalisia taitoja. (Kivijärvi 2011, 248.) Lapsen kotoutumista edistää päiväkotiryhmän myönteinen ilmapiiri, joka tukee myös hyvää vuorovaikutusta ja maahanmuuttajataustaisen lapsen pääsemistä mukaan ryhmään (Kivijärvi 2011, 251). Varhaiskasvatuksella onkin iso rooli siinä että maahanmuuttajalapsen ja heidän perheensä integroidaan suomalaiseen yhteiskuntaan; tutustutetaan suomalaiseen kulttuuriin ja kieleen.

Turun varhaiskasvatussuunnitelmassa korostetaan, että varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea maahanmuuttajataustaisen lapsen tasapainoista kehitystä sekä integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Varhaiskasvatuksen tulisi myös tukea suomen kielen oppimista ja edistää lasten kasvamista kahden kulttuurin jäseniksi. Tuettua suomen kielen opetusta annetaan yksilö- ja pienryhmäopetuksena. Lapselle tehdään myös suunnitelma suomen kielen kehityksen tukemiseksi osana hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa. (Turun kaupunki 2013b, 37.)

Myös Liedon varhaiskasvatussuunnitelmassa on huomioitu eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten varhaiskasvatuksen järjestäminen. Liedossa pyritään tekemään tiivistä yhteistyötä perheiden kanssa ja kannustetaan olemaan aktiivisesti mukana niin arjessa kuin juhlassakin. Tutustumisvaiheessa on tärkeää kertoa perheelle suomalaisesta varhaiskasvatusjärjestelmästä, joka voi olla hyvinkin vieras monelle ulkomailta muuttaneelle. Myös palveluohjausta annetaan päiväkodin henkilökunnan toimesta. (Liedon varhaiskasvatussuunnitelma 2012, 49.)

Kotouttamissuunnitelma laaditaan Liedossa yhdessä perheen kanssa. Kotouttamissuunnitelma on osa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tärkeää on, että lapsi voi olla ylpeä omista juuristaan, kielestään ja kulttuuristaan. Tulkkia käytetään aina, jos perhe tai henkilökunta katsoo sen tarpeelliseksi. (Liedon varhaiskasvatussuunnitelma 2012, 49.)

Liedon varhaiskasvatuksessa tehdään tiivistä yhteistyötä myös koulun kanssa, jotta lapsen koulun aloitus sujuisi mahdollisimman hyvin ja hän saisi tarvitsemansa tukitoimet. Päiväkodissa annetaan tehostettua suomen kielen opetusta, joko ryhmä- tai yksilöopetuksena tilanteen mukaan. Opetuksessa käytetään pelejä, leikkejä, kuvakirjoja ja muuta tähän tarkoitukseen tehtyä materiaalia. Oman äidinkielen tukeminen koetaan Liedossa myös hyvin tärkeäksi. Vanhempia kehoitetaan puhumaan lapselle omaa äidinkieltään ja jos ryhmässä on samaa kieltä puhuvia lapsia, myös heitä kehoitetaan puhumaan keskenään omalla kielellään. (Liedon varhaiskasvatussuunnitelma 2012, 50.)

Myös uskonto ja ruokavalio on huomioitu Liedon varhaiskasvatussuunnitelmassa. Perheen kanssa sovitaan mihin uskonnollisiin tilaisuuksiin lapsi saa osallistua vai järjestetäänkö hänelle jotain korvaavaa toimintaa sen ajaksi. Heti ensimmäisellä tapaamiskerralla selvitetään, onko jotain rajoitteita ruokavaliossa. Perheen vakaumusta kunnioitetaan ehdottomasti ja lapselle tarjotaan vain hänelle sopivia ruoka-aineita. (Liedon varhaiskasvatussuunnitelma 2012, 50.)

3.3 Kasvattajan merkitys monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa

Monikulttuuristuminen luo haasteita niin yksittäisen työntekijän toiminnalle ja ammatilliselle kasvulle kuin myös yhteisöille ja niiden muuttumiselle. Varsinkin jos kasvattajia ei ole etukäteen valmennettu kulttuuriseen monimuotoisuuteen ja jos heillä ei ole kokemusta vähemmistökulttuureista, he saattavat olla epävarmoja siitä, kuinka tulisi toimia uudessa tilanteessa. Monissa tilanteissa he joutuvat turvautumaan omiin uskomuksiinsa ja tekemään lapsista stereotyyppisiä päätelmiä. Työntekijä saattaa kokea oman kulttuurisen viitekehänsä ainoana hyväksyttävänä, jolloin toisten kulttuurien edustajia vain suvaitaan. (Paavola & Talib 2010, 74–77.)

Monikulttuurinen ammatillisuus eli interkulttuurinen osaaminen tarkoittaa tahtoa toimia luontevasti erilaisissa kulttuuriympäristöissä. Sitä voi kehittää pohtimalla kriittisesti ja ulkopuolisin silmin omaa käyttäytymistään, sen taustoja ja toiminnan laatua esimerkiksi erilaisten päiväkodin tilanteiden yhteydessä. Tärkeää on halu ja sitoutuneisuus muutokseen sekä myönteinen suhtautuminen omaan työhön. (Paavola & Talib 2010, 81–82.)

Kulttuurienvälisessä osaamisen ydinalueita ovat joustavuus, sopeutumiskyky ja monimutkaisten asioiden käsittelykyky. Tärkeitä ovat esimerkiksi kommunikointi- ja sosiaaliset taidot, kielitaito, kulttuurien tuntemus ja ymmärtäminen sekä menetelmäosaaminen. Tärkeää onkin oman toiminnan reflektoinnin lisäksi myös perehtyminen lasten kulttuureihin ja niiden taustoihin. Kasvattajan tulisi tietää, miten erilaisia opetusmenetelmiä voisi käyttää ja

mukauttaa erilaisille ryhmille sopiviksi ja luoda ryhmään monikulttuurisuutta edistävä ilmapiiri. (Eerola-Pennanen 2011, 244–245.)

Monikulttuurisuusosaamista ja – tietämystä tarvitaan nykyään lähes jokaisessa päiväkodissa, niin kaupungeissa kuin pienissä kunnissakin. Varhaiskasvattajien esimerkillä ja asenteella on huomattava merkitys lasten ja miksei vanhempienkin arjessa. Varhaiskasvattaja voi olla linkki vanhempien välillä ja näin edistää suvaitsevaisuutta myös koko asuinalueella. Monikulttuurisuus on tullut jäädäkseen, eikä vain ohimenevä vaihe.

4 KIELEN KEHITYS

4.1 Lapsen äidinkielen kehitys

Kielen avulla lapsen on mahdollista rakentaa identiteettiään, itsetuntemustaan ja jäsentää ympäristöään. Se on myös väline lapsen tunne-elämän, luovuuden ja itsetunnon vahvistamiseen. (Sinko 2011, 24–25.) Omaa äidinkieltä kutsutaan tunnekieleksi, sillä sen avulla tunteiden ja ajatusten ilmaiseminen on luontevaa. Samalla se merkitsee myös juuria ja jatkuvuutta, kielen mukana opitaan kuva ympäröivästä maailmasta sekä eettiset säännöt hyvästä ja pahasta. Maahanmuuttajataustaisten vanhempien olisi syytä puhua lastensa kanssa johdonmukaisesti omaa äidinkieltään eikä sekoittaa siihen esimerkiksi suomea, sillä oman äidinkielen hallinta on edellytys sujuvan suomen kielen oppimiselle. (Halme & Vataja 2011, 16; Rätty 2002, 154–156.)

Kielen oppimisessa on universaaleja aineksia ja kaikissa kielissä lapsi oppii tietyt kielen tekijät samassa järjestyksessä: ensin opitaan äänteet, joista lapsi rakentaa jokelteluun käyttämiään tavuja. Seuraavaksi tulevat sanat, lauseet ja kertomukset. Jokaisella kielellä on myös omat erikoispiirteensä, jotka määrittävät yksittäisten äänteiden, sanojen ja lauseiden oppimisjärjestyksen. Kielen kehityksen tahti on yksilöllistä ja etenkin ensimmäisinä vuosina lapsen sanavaraston laajuus voi vaihdella suuresti. (Pollari & Koppinen 2011, 128, 132.)

Lapsen kielellinen kehitys alkaa jo kohdussa, missä sikiö kuulee äidin puhetta ja muita ääniä. Ne luovat ensimmäisen kosketuspinnan puhuttuun kieleen, jonka prosessointi alkaa jo ennen kuin lapsi ymmärtää puhetta tai oppii sanomaan ensimmäiset sanansa. Lapsen elämän ensimmäinen puoli vuotta on vahvaa kieleen suuntautumisen aikaa. Äänensävyt, kielen intonaatio, rytmi sekä usein toistuvat sanat ja tavut jäävät lapsen mieleen ja edesauttavat tulevaa puheen muodostamista. Lapsi ymmärtää kieltä ja viestintää vaikka ei itse pystyisikään vielä sitä tuottamaan. Aikuisten onkin tärkeää puhua lapselle arjen eri

tilanteissa. Hoivasävytteiseksi muokattua puhetta kutsutaan hoivakieleksi, jossa aikuiset ottavat usein tiedostamattaan huomioon lapsen kielellisen kehitystason ja mukauttavat oman puheensa siihen sopivaksi. Se on tyypillisesti tavallista aikuiskieltä yksinkertaisempaa, joka ilmenee sanoissa, rakenteissa ja äänteissä sekä perustavissa ja pelkistetyissä kieliopillisissa rakenteissa. Hoivakieli sisältää myös paljon toistoa, prosodista liioittelua ja selkeää ääntämistä. (Laalo & Kunnari 2012, 106–107; Pollari & Koppinen 2011, 128.)

4.2 Kaksikielisyys

Kaksikielisyys tarkoittaa tilannetta, jossa ihminen kykenee puhumaan, ymmärtämään ja ajattelemaan kahdella kielellä ja myös vaihtamaan kieliä automaattisesti. Kielten osaaminen ei kuitenkaan täydy olla samantasoista. Kaksikielinen ihminen on omaksunut elinympäristöstään kaksi kieltä ja käyttää niitä lähes äidinkielen tasolla. (Hassinen 2005, 9.) Samanaikaisessa eli simultaanisessa kaksikielisyudessa lapsi oppii ympäristössään kaksi kieltä ennen kolmea ikävuotta. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun molemmat vanhemmat puhuvat lapselle omaa äidinkieltään. Kielet rakentuvat lapsen päässä erillisiksi järjestelmiksi ja lapsi oppii pitämään kielet erillään, vaikka sekoittaakin niitä usein alkuvaiheessa. (Halme & Vataja 2011, 14.)

Osa lapsista oppii kielet peräkkäin eli suksestiivisesti, jolloin usein ensimmäinen kieli opitaan kotona ja toinen kieli päiväkodissa. Molempien kielten riittävän rikas ja tasapuolinen käyttö lapsen elinpiireissä auttaa häntä omaksumaan sekä suomen että oman äidinkielen. Tämä myös auttaa siinä, ettei suomen kieli syrjäytä omaa äidinkieltä. Äidinkielen säilyttäminen ja suomen oppiminen vaatii sekä lapsen vanhemmilta että varhaiskasvatuksen henkilökunnalta aktiivista työtä. (Halme & Vataja 2011, 14–15.)

4.3 Maahanmuuttajataustaisen lapsen suomen kielen kehitys ja sen tukeminen

Elävän, sujuvan suomen kielen oppiminen tarvitsee syntyäkseen vuorovaikutusta. Suomea oppiva maahanmuuttajataustainen lapsi yrittää usein oppia suomea oman äidinkieltensä pohjalta. (Jauhola ym. 2007, 17.) Kielenoppimisen prosessissa opitaan ensin pintakieli eli sosiaalinen kieli, jonka oppimiseen kuluu aikaa 1–2 vuotta. Pintasujuvuus on kyky puhua kieltä sujuvasti erilaisissa tutuissa arkipäivän tilanteissa ja sitä seuraa ajattelukielen eli abstraktikielen oppiminen, jonka omaksumiseen saattaa mennä aikaa 5–10 vuotta. Ajattelukieltä käytetään kun toimitaan erilaisissa ongelmanratkaisutehtävissä ja omaksutaan uutta tietoa esimerkiksi koulussa. (Arvonen ym. 2010, 59.)

Uuden kielen oppimiseen vaikuttavat muiden tekijöiden ohella lapsen yksilölliset piirteet. Kielellisesti lahjakkaalla lapsella voi olla suurempi taipumus oppia uusia kieliä kuin muilla. Sosiaalisesti lahjakkaat ja ulospäin suuntautuneet lapset ovat enemmän kontaktissa muiden ihmisten kanssa ja ottavat toisen kielen omaksumisen vaatimia riskejä. Myös psykologisilla tekijöillä on vaikutusta esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi haluaa samaistua suomea puhuvaan henkilöön ja on siksi innostunut kielen oppimisesta. (Jauhola ym. 2007, 17.)

Varhaiskasvatuksella on tärkeä tehtävä suomen kielen ja lapsen oman äidinkielen kehityksen tukemisessa, sillä kaksikielisyyden ja lapsen kulttuuri-identiteetin tukemisella autetaan kotoutumista ja ehkäistään tulevia oppimisvaikeuksia. Suomen kielen opetuksessa merkityksellisiä tekijöitä ovat lapsilähtöisyys, toiminnallisuus sekä eri aistien aktivoiminen oppimistilanteissa. Myös arjen sanoittaminen, toisto, eri vuorovaikutustilanteiden hyödyntäminen ja pienryhmätoiminta ovat hyviksi todettuja menetelmiä kielen kehityksen tukemisessa. Varhaiskasvattajan tulisi tiedostaa, että hän on lapselle kielellinen malli kaikissa vuorovaikutustilanteissa ja hänen olisikin hyvä kiinnittää huomiota selkeään puheilmaisuun, ilmeisiin ja eleisiin. Kuvia on hyvä käyttää tukena kielen ymmärtämisen ja tuottamisen tukena päiväkodin erilaisissa kielenoppimis- ja vuorovaikutustilanteissa. (Kivijärvi 2011, 252.)

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulisi suunnitella, miten ryhmäytymistä tuetaan ja miten maahanmuuttajalapsen tukitoimet nivelletään osaksi lapsiryhmän toimintaa. Esimerkiksi pienryhmätoiminta tai kuvien käyttö jäsentämisen apuna voivat toimia tarkoituksenmukaisina kaikkien ryhmän lasten kannalta. Toiminnan olisi hyvä olla sellaista, että maahanmuuttajataustainen lapsi pystyisi osallistumaan siihen suomen kielen tasosta riippumatta. Esimerkiksi liikunta, musiikki ja rakentelu mahdollistavat toiminnan ilman kieltä ja toisaalta tukevat suomen kielen kehittymistä. (Kivijärvi 2011, 251–252.)

Erilaisilla toiminnallisilla menetelmillä ja erityisesti musiikin avulla voi luoda yhteyden heikosti suomen kieltä taitavaan lapseen ja näin ollen lapsi voi tuntea yhteenkuuluvuutta ja onnistumista ryhmässä. Lisäksi musiikin avulla voidaan tuoda näkyväksi jokaisen lapsen omaa kieli- ja kulttuuritaustaa, jolloin lapsen identiteetti vahvistuu.

5 MUSIIKKI JA KIELI

5.1 Musiikki ja kielen kehitys

Kieli ja musiikki ovat lapselle ominaisia tapoja olla vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, rakentaa maailmaansa ja ilmaista itseään. Varhaisella musiikkikasvatuksella on suuri merkitys lapsen kielen oppimiselle ja kehitykselle. Puhutun kielen ja musiikin rakenne on samanlainen ja niillä on monia yhteisiä ominaisuuksia, kuten esimerkiksi rytmi, äänentaso ja -väri, tehokeinot, melodia ja lauserakenne. (Ruokonen 2011, 62, 67.)

Laulaminen ja puhuminen kehittyvät lapsella samanaikaisesti. Aikuisen on tärkeää laulaa lapselle ja yhdessä lapsen kanssa eri tilanteisiin sopivia lauluja, kuten kehtolauluja ja hoitotilanteisiin liittyviä helppoja lauluja. Lapsen laulu kehittyy aikuisen laulun pohjalta. Hän joko matkii sitä tai kehittää sen pohjalta omia lauluja. Jos lapsen kanssa lauletaan, hänelle kehittyy kyky spontaaniin lauluun ja laulujen keksimiseen. Spontaanilla laullulla tarkoitetaan sitä, että lapsi laulaa ajatuksiaan, tekemisiään tai itse keksimiään tarinoita samalla, kun hän leikkii tai puuhastelee muuta. (Ruokonen 2009, 24.)

Legg (2009) Oxfordin yliopistosta tutki musiikin vaikutusta vieraan kielen oppimiseen. Testiryhmänä oli 12–13-vuotiaita englantilaisia oppilaita, jotka opiskelivat ranskaa. Oppilaat jaettiin musiikilliseen ja ei-musiikilliseen ryhmään, joiden oppimistuloksia vertailtiin. Tutkimuksen tuloksena oli, että musiikkia oppimisen tukena käyttänyt ryhmä oli oppinut tehokkaammin kuin vertailuryhmä. (Legg 2009, 1, 3, 7.) Wright (1977, 24–26) viittaa aivotutkimukseen ja esittää, että oppilaiden kokonaispersoonallisuuden eheytymiseksi koulussa on suosittava sellaisia oppisisältöjä, jotka auttavat molempien aivopuoliskojen toimintoja koordinoitumaan siten, että ne harmonisesti täydentävät toisiaan. Myös tämä tutkimus puoltaa sitä tosiasiaa, että musiikki auttaa kielen oppimisessa ja että musiikki ja kielet on syytä saattaa vuorovaikutukseen.

Jokaisessa puhutussa kielessä rytmikuvioiden olemassaolo on hyvin ilmeistä, erityisesti runoudessa. Syke määrittelee tempon ja jäsentää rytmikuviot. Puhutun kielen oppimisessa yksi tärkeimmistä asioista on rytmikuvioiden hahmottaminen. Lausuminen, hokeminen, kaikuna toistettujen lorujen ja rytmisten helppojen ja yksinkertaisten laulujen laulaminen auttavat lasta hahmottamaan ja ymmärtämään sanojen tonaalisia ja rytmisiä kuvioita. Hengityksen ja kehon liikkeiden nopeus vaikuttavat lapsen kielenhallintaan auttamalla lasta odottamaan, keskittymään ja huomioimaan. Varhaiskasvattajan tulee siis huomioida tämä myös omassa olemuksessaan eli tulee muistaa laulaa ja puhua tarpeeksi hitaasti niin, että lapset ehtivät saada sanoista selvää. Myös aikuisen rauhallinen fyysinen olemus auttaa lapsia keskittymään. (Ruokonen 2011, 67–68; Wylie 2007, 45.)

Melodiolla on tärkeä rooli niin musiikissa kuin puheilmaisussakin. Melodiolla saadaan puheeseen emotionaalista sisältöä ja melodioiden kuuntelu parantaa kuulomuistia. Musiikin rakenne auttaa lasta hahmottamaan asioiden kokonaisuuksia. Musiikissa, niin kuin monissa muissakin asioissa, on alku, keskikohta ja loppu. Musiikin muodon avulla lapsi oppii suunnittelemaan, toteuttamaan ja saattamaan loppuun hänelle annetun tai itse keksimänsä tehtävän. Musiikin dynamiikalla ja ihmisen ja puheen dynamiikalla on selvä yhteys. Ihmisen psyykinen ja fyysinen tila, innostuneisuus ja mieliala kuuluvat dynamiikassa, niin puheessa kuin musiikissakin. Suuret voimakkuuden vaihtelut, tauot ja dramaattiset eleet tuovat mielenkiintoa musiikkiin ja vuorovaikutukseen. Kuiskauksella voi houkutella lapset helposti mukaan ja se myös rauhoittaa ja rentouttaa lapsia. Lapsen kokonaisvaltainen oppiminen kehittyy aktiivisen liikkumisen ja musisoinnin avulla. ”Musiikki on avain oppimiselle ja elämälle”. (Wylie 2007, 44–50.)

Musiikin avulla on myös mahdollisuus rakentaa vuorovaikutussuhdetta lapseen, jonka kanssa ei vielä ole yhteistä puhuttua kieltä. Musiikki voi saada lapsen avautumaan ja lähtemään vuorovaikutukseen muiden kanssa, joka on edellytyksenä uuden kielen oppimiselle.

5.2 Musiikkikasvatuksen määrittely ja tavoitteet

Päiväkodissa lapselle luodaan sellainen oppimisympäristö, jossa hänelle annetaan mahdollisuus musiikillisiin elämyksiin ja kokemuksiin sekä oppimisen ja onnistumisen kokemuksiin. Musiikkikasvatus on tukemassa kotien kasvatustehtävää ja tasoittaa taustoista johtuvia lasten välisiä kokemuseroja. Musiikkikasvatus herkistää ja rohkaisee lasta musiikilliseen ilmaisuun eri muodoissa, kuten laulamiseen, tanssiin ja maalaamiseen. Päiväkodissa annettavalla musiikkikasvatuksella tuetaan kokonaisvaltaisesti lapsen kehitystä ja edistetään lapsen oppimista. (Ruokonen 2009, 22.)

Varhaiskasvatuksessa toteutettavalla musiikkikasvatuksella on tavoitteena herättää myönteinen asennoituminen musiikkiin. Myös musiikin taidollisten ja tiedollisten valmiuksien luominen ja kehittäminen ovat tärkeitä tavoitteita musiikkikasvatuksessa. Musiikkikasvatuksella pyritään lapsen kokonaispersoonallisuuden tasapainoiseen kehittämiseen ja sosiaalisen kasvun edistämiseen. Tavoitteena on myös suomalaisen kansanperinteen elvyttäminen ja säilyttäminen sekä luovan toiminnan säilyttäminen ja kehittäminen. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 176.)

5.3 Peruskäsitteet musiikissa

Musiikilla on oma järjestelmänsä, rakenteensa ja muotonsa. Muoto tarkoittaa musiikin kokonaisrakennetta, joka muodostuu musiikin peruskäsitteistä, joita ovat ääni, melodia, soitinväri, dynamiikka, harmonia, rytmi ja tempo. Musiikillinen ääni soi aina tietyltä sävelkorkeudelta ja melodia koostuu juuri näistä sävelkorkeuksien vaihteluista. Puhutussa kielessä tällaista sävelkorkeuksien vaihtelua kutsutaan intonaatioksi. Sävelillä on oma sointivärinsä ja voimakkuutensa. Musiikin voimakkuuksia ja niiden vaihtelua kutsutaan dynamiikaksi. Harmonia puolestaan syntyy samanaikaisesti soivista äänistä ja äänten sointivärien ja sävelkorkeuksien suhteesta toisiinsa. Rytmi on musiikin peruselementti. Rytmi antaa musiikille perussykkeen, joka voi myös

muuttua kappaleen aikana. Musiikki etenee tietyllä nopeudella eli tempolla. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 22–23.)

Rytmi ja tempo

Rytmi koostuu kolmesta osatekijästä, jotka ovat syke, kuvio ja toisto. Jokaisella meistä on sisäinen rytmi, joka jaksottaa sekä henkistä että fyysistä energiaamme. Musiikkikasvatuksen avulla voidaan edistää lapsen rytmistä kehittymistä, joka puolestaan on osana monien taitojen kehittämisessä, kuten luku- ja kirjoitustaidon oppimisessa. Tavoitteena rytmikasvatuksessa on, että lapsi ymmärtää rytmin käsitteen sekä elämyksellisesti että tiedollisesti. Lähtökohtana ovat selkeät harjoitukset, jotka perustuvat rytmin kuuntelemiseen. Rytmin kuuntelua voidaan toteuttaa musiikkiliikunnassa, runoissa ja loruissa sekä soittamisessa. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 25.)

Rytmin syke määrittelee tempon musiikissa. Tasainen tempo tarkoittaa sitä, että kappaleen nopeus pysyy samana koko esityksen ajan. Tempo voi myös vaihdella kuvastaen musiikin luonnetta tai sävyä. Myös meillä ihmisillä on oma luontainen tempomme. Lapsilla se on usein nopeampi kuin aikuisilla ja tämä tuleekin ottaa huomioon toimintaa suunniteltaessa. Kuitenkin musiikin tempoa valittaessa on hyvä huomioida, että se on lapsille riittävän hidas. Lasten pitää pystyä seuraamaan ja saada hyvin selvää sanoista ja sävelistä. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 28; Wylie 2007, 45.)

Melodia ja harmonia

Melodia muodostuu peräkkäisistä, toisiaan seuraavista äänistä eli sävelistä. Sävelet voivat liikkua joko alas- tai ylöspäin tai pysyä samalla sävelkorkeudella. Sävel voi kestoltaan olla pitkä tai lyhyt. Äänen pituus määräytyy nuottimerkinnän ja kappaleen tempon mukaan. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 28.)

Melodia vastaa puhuttua lausetta ja sitä on perinteisesti pidetty musiikin sieluna. Yleensä melodia on sidoksissa olemassa olevaan sointuperustaan ja se muodostuu säkeistä ja lausekkeista, jotka vastaavat kielen sanoja ja virkkeitä. (Brodin 1985, 191.)

Samanaikaisesti soivien äänten suhteista toisiinsa ja niiden kokonaisuudesta muodostuu harmonia. Esimerkiksi orkesteriesitykset ovat harmonisia, mutta myös säestyksestä ja laulusta voi muodostua harmonisesti soiva kokonaisuus. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 31.)

Dynamiikka ja rakenne

Musiikin tai äänen voimakkuutta ja niiden vaihtelua kutsutaan dynamiikaksi. Yksi tärkeimpiä tehokeinoja on juuri dynamiikka, joka voi olla äkillistä vaihtelua tai vähitellen muuttuvaa, kuten crescendo (voimistuen) tai diminuendo (hiljentyen). Lisäksi voidaan käyttää aksentteja (sforzato, fortepiano tai marcato), joilla saadaan ilmettä musiikkiin. (Brodin 1985, 74–75.)

Musiikin alun ja lopun välille syntyy musiikillinen muoto eli rakenne. Musiikki alkaa aina hiljaisuudesta ja päättyy hiljaisuuteen. Alun ja lopun välillä musiikki kehittyy, saavuttaa huippunsa ja hiipuu. Muoto rakentuu eri osatekijöistä ja niiden toistuvuudesta ja suhteesta toisiinsa. Eri rakenneosia kuvataan kirjaimin A, B, C ja niin edelleen. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 33; Wylie 2008, 48.) Yksinkertaisissa lauluissa muoto voi olla esimerkiksi ABA, jota kutsutaan kolmitaitteiseksi laulumuodoksi tai A B, joka on kaksitaitteinen, niin sanottu parimuoto (Brodin 1985, 205).

5.4 Musiikilliset työtavat

Musiikillisia työtapoja varhaiskasvatuksessa ovat kuunteleminen, soittaminen, laulaminen ja musiikkiliikunta. Musiikin kuuntelu on useimmiten mukavaa ajanvietettä, joka virkistää, viihdyttää ja rentouttaa. Vireystila ja kuunteluolosuhteet vaikuttavat olennaisesti kuunteluelämykseen. Kuuntelu voidaan jakaa kolmeen eri muotoon: luovaan kuunteluun, keskittyneeseen kuunteluun ja sisäiseen kuunteluun. Luovassa kuuntelussa voidaan ilmaista siinä hetkessä syntyviä tunteita ja mielikuvia tanssimalla, maalaamalla, piirtämällä tai dramatisoiden. Apuna voidaan käyttää eri materiaaleja, kuten palloja, huiveja tai käsinukkeja, sekä maalaus- ja muovailuvälineitä. Keskittyneessä kuuntelussa tarkkaillaan musiikillisia elementtejä: tempo,

rytmiä ja dynamiikkaa. Lisäksi voidaan harjoitella tunnistamaan eri soittimia tai vaikkapa tyylilajeja. Mielessä tapahtuvaa laulua tai kuuntelua ilman kuuloärsykettä kutsutaan sisäiseksi kuunteluksi. Ilman äänellisesti tuotettua musiikkia ihmiset pystyvät kuuntelemaan sävellyksiä, lukemaan ja kuuntelemaan jopa nuottikuvaa. Sisäinen kuuleminen on säveltäjän tärkeä työkalu. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 93–95.)

Kuunneltava musiikki tulee aina suhteuttaa ikätasoon sopivaksi. Pienille lapsille kannattaa soittaa lyhyitä musiikkinäytteitä, jotka olisivat kuitenkin eheitä kokonaisuuksia. Kuunneltavia kappaleita voidaan aina aika ajoin kuunnella uudelleen, jolloin kokemus syvenee ja kappale omaksutaan paremmin. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 94.)

Laulaminen on ihmiselle luontainen tapa ilmaista itseään. Myös varhaiskasvatuksessa tulisi rohkaista lapsia löytämään oma äänensä ja käyttämään eri tapoja tuottaa ääntä. Laulamisen tulisi aina olla vapaaehtoista eikä perustua velvollisuuteen vaan ainoastaan tarpeeseen ilmaista itseään laulamalla. Eri musiikillisia peruselementtejä, kuten melodiaa, rytmiä ja muotorakenteita voidaan ilmentää laulamalla. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 106.)

Laulamisella voidaan luoda juhlallisia ja yhteisöllisiä hetkiä päiväkodissa. Lapsen spontaanien laulujen kehittelemistä ja itseilmaisua tulisi rohkaista varhaiskasvatuksessa. Näistä lauluista löytyy lapsen kielellisen ja musiikillisen luovuuden ydin ja perusta. (Ruokonen 2009, 68–69.)

Lapselle oma keho ja ääni ovat ensimmäiset soittimet. Näitä kannattaakin hyödyntää luovuutta ja kekseliäisyyttä käyttäen varhaiskasvatuksessa esimerkiksi elävöittämään satuja tai lauluja. Lisäksi joka päiväkodista löytyy rytmisoittimia, kuten kapulat, kastanjetit ja marakassit. Niillä on jokaisen helppo soittaa ja oppia rytmiä. Kitara, kantele ja kellopeleli vaativat hieman enemmän harjoittelua, mutta ovat täysin mahdollisia lastenkin soittaa. On kuitenkin muistettava, etteivät soittotehtävät saa olla liian vaikeita. Lasten tulisi saada osaamisen ja onnistumisen kokemuksia. Aikuinen voi omalla esimerkillään

osoittaa lapsille milloin soitetaan, miten soitetaan ja miten soittimia käsitellään. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 116, 121, 137.)

Musiikkiliikunnassa on tarkoitus luoda läheinen yhteys musiikin ja lapsen välille. Liikunta tapahtuu neljän peruselementin puitteissa eli liike tapahtuu tilassa tietyn ajan puitteissa, siihen tarvitaan voimaa, jonka avulla liike hahmottuu tiettyyn muotoonsa. Musiikkiliikunnassa korostuu rytmin merkitys, jota lapset ilmentävät oman kehonsa avulla. Tärkeimpiä tavoitteita ovat rytmitajun ja keskittymis- ja kuuntelukyvyn kehittäminen. Lisäksi musiikkiliikunnan tavoitteena on kehittää koordinaatio- ja reaktiokykyä, liikunnallisia valmiuksia sekä kontakti- ja kommunikointikykyä. Leikin ja liikunnan avulla lapsi oppii toimimaan muiden kanssa, ilmaisemaan tunteitaan ja kokemaan läheisyyttä. Musiikkiliikunta kehittää taitoja, jotka auttavat jokapäiväisessä elämässä. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 155–157.)

Musiikilliset työtavat ovat hyvin monimuotoisia ja luovuutta käyttäen muotoiltavissa jokaisen varhaiskasvattajan omien taitojen ja innostuksen mukaan. Musiikkia voi käyttää koko päivähoitopäivän ajan eri tilanteissa eikä ainoastaan ohjatuissa musiikkituokioissa. Näin voidaan elävöittää päiväkodin arkea esimerkiksi ulkoilussa tai muissa arjen oppimistilanteissa.

6 MUSIIKKITUOKIOT

6.1 Musiikkituokioiden taustaa

Tuokioissa oli läsnä 6–8 maahanmuuttajataustaista lasta, jotka olivat iältään 3–6-vuotiaita. Keskustelimme yhdessä lastentarhanopettajien kanssa sopivasta ryhmän koosta ja siitä, ketkä lapsista hyötyisivät laulutuokioista eniten. Pieni ryhmäkoko tukee mielestämme varsinkin erikielisten lasten oppimista ja keskittymistä. Häiriötekijöitä on vähemmän ja lapsia on helpompi huomioida yksilöllisesti kuin isossa ryhmässä toimittaessa. Suunnittelimme tuokiot 3–6-vuotiaille, koska olimme työharjoittelussa tämän ikäisten ryhmässä. Myös pieni ikähaarukka helpotti suunnittelua ja ryhmän toimimista. Käytimme kielen kehityksen tukemisessa apuna kuvitettua tuokion runkoa sekä kuvitettuja lauluja. Laulujen ja tuokioiden kuvat on otettu papunet.net sivustolta.

Kuva 1. Kuvitettu laulu Metrolla mummolaan.

Maahanmuuttajataustaisen lapsen puheen tuottamisen ja ymmärtämisen tukena kannattaa käyttää näköön perustuvia kommunikaation keinoja, esimerkiksi kuvia. Ne tukevat lasta tapahtumien ennakoimisessa ja jäsentämisessä. Kuvitetut laulut auttavat lasta oppimaan ja muistamaan sekä seuraamaan laulun kulkua. (Halme & Vataja 2011, 31.) Kommunikaation apuna käytettävät kuvat voivat olla monenlaisia, kuten piirroksia, valokuvia tai kuvaohjelmilla tehtyjä kuvia. Kuvien käyttö suhteutetaan lasten taitojen ja tarpeiden mukaisesti. (von Tetzchner & Martinsen 1999, 31–38.)

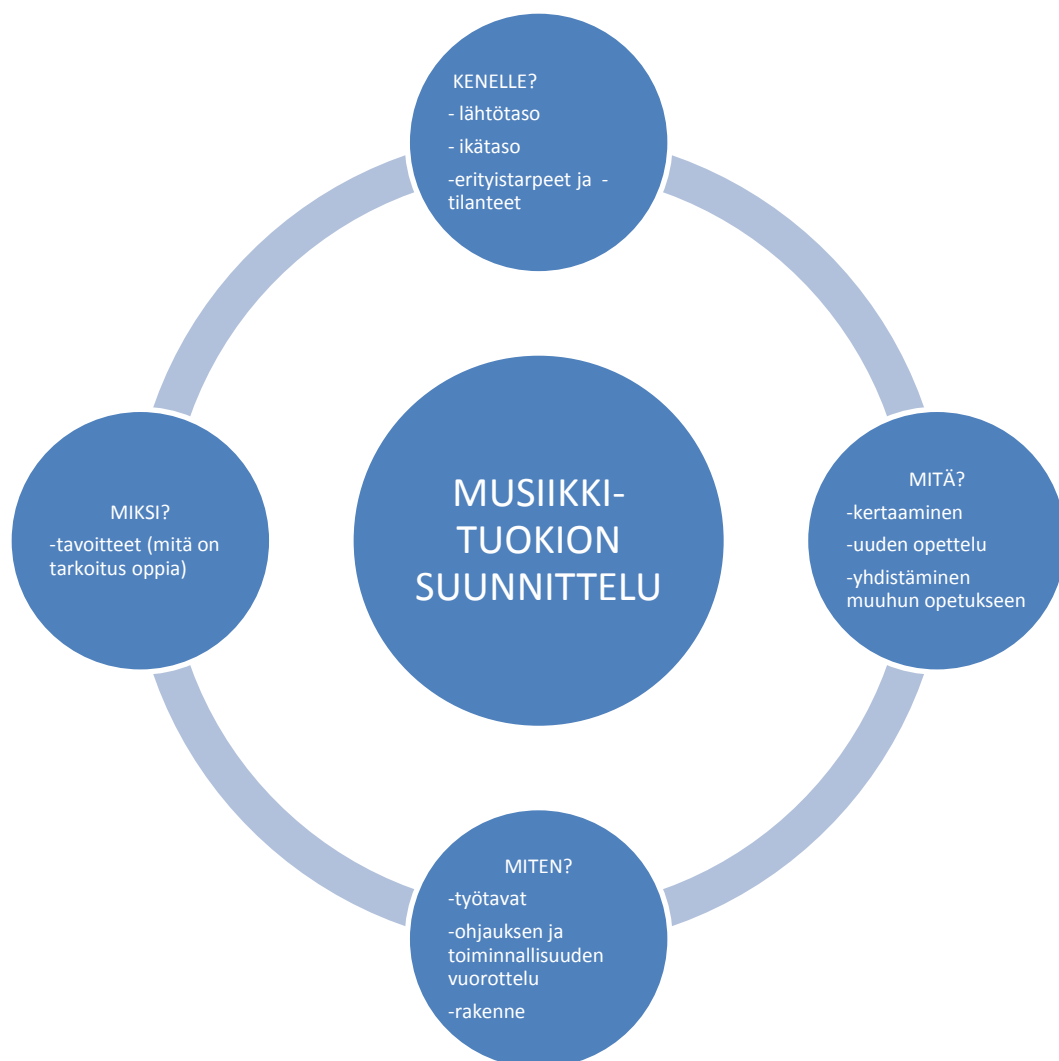
Tuokioiden tavoitteena oli eri kielitaustaisten lasten suomen kielen kehittyminen musiikin avulla. Yksi keskeisistä työtavoista oli rytmittäminen, joka auttaa hahmottamaan puheessakin esiintyviä kestoja, fraaseja, aika-arvoja ja painotuksia (Ruokonen 2011, 68). Tuokioiden kohderyhmällä, 3–5-vuotiailla, on alkamassa rytmittäjän toinen herkkyyskausi, mikä omalta osaltaan helpottaa rytmin hahmottamista. Tämän herkkyyskauden aikana lapsen motoriset liikkeet tulevat tarkemmiksi ja lapsi oppii tekemään musiikin tahdissa mm. laukka-askeleita ja vuorohyppelyä. (Kivelä-Taskinen 2008, 77.)

Maahanmuuttajataustaiselle lapselle saattaa olla aluksi haastavaa tuottaa tai ymmärtää suomen kieltä. Siksi kannattaakin käyttää näköön ja tuntoon perustuvia keinoja, esimerkiksi kuvia ja viittomia. Kuvat auttavat lasta tapahtumien ja toiminnan ennakoimisessa ja jäsentämisessä. Kuvitetut laulut ja lorut auttavat lasta keskittymään ja oppimaan sekä muistamaan. (Halme & Vataja 2011, 31.) Suunnittelemissamme tuokioissa käytimme apuna kuvia niin koko tuokion rungon jäsentämisessä kuin yksittäisisissä lauluissa. Yhdistimme nämä musiikillisiin työtapoihin, kuten laulamiseen, musiikkiliikuntaan, soittamiseen ja musiikin kuunteluun.

6.2 Musiikkituokioiden suunnittelu

Musiikkitoiminnan suunnittelun prosessissa (Kuvio 1.) hahmotetaan opetuksellinen toimintakokonaisuus, asetetaan tavoitteet musiikkituokiolle ja mietitään millaisten toimintatapojen avulla ne saavutetaan. Suunnittelussa on

huomioitava monia eri tekijöitä, kuten lapsiryhmä, opetettava asia, aikajakso ja tuokion rakenne. On hyvä aloittaa lapsiryhmän kehitys- ja valmiustason arvioimisella. Tähän arvioon pohjautuen on helpompi asettaa opetukselliset ja musiikilliset tavoitteet sekä valita sopivat työtavat. (Hongisto-Åberg ym. 1996, 172,175.) Käytimme tuokioidemme suunnittelussa apuna Hongisto-Åberg ym. musiikkituokioiden suunnittelun prosessikaaviota. Kaavio ilmentää, kenelle musiikkituokiot on suunnattu, mitä niissä tehdään ja miten ne on toteutettu. Lisäksi kaaviosta käy ilmi tavoitteiden asettelu, eli miksi mitään tehdään.

Kuvio 2. Musiikkituokion suunnittelu (Hongisto-Åberg ym. 1993, 172–175.)

Hyvässä musiikkituokiossa vallitsee positiivinen ilmapiiri, jossa lapsen on turvallista kokea onnistumisen elämyksiä. Turvallisuuden tunnetta vahvistavat samanlaisena toistuva tuokiorakenne ja toimintatavat. Kun lapsi tietää, miten toimia, hän kokee mielihyvää ja on itsevarmempi. Toisto auttaa lasta selviytymään myös uusien tilanteiden aiheuttamasta hämmennyksestä. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 178.)

Suunnittelimme tuokioiden teemat siten, että ne liittyisivät mahdollisimman läheisesti lasten elinpiiriin. Tuokioiden teemoina olivat kehon hahmotus, värit, eläimet, kulkuneuvot sekä ystävyys ja ihmissuhteet.

Kaikissa tuokioissamme oli samanlainen rakenne. Aloitimme ja lopetimme kullakin kerralla samoihin lauluihin. Kaikissa tuokioissa alkulaulun jälkeen oli vauhdikkaampi kappale, jossa lapset saivat purkaa ylimääräisen energian. Tämä auttoi heitä keskittymään paremmin tuokioon ja uuden oppimiseen. Tätä seurasi aina opetuksellinen osuus, jonka sisältö vaihteli tuokion teeman mukaan. Ennen loppulaulua lapset saivat aina rauhoittua erilaisin keinoin musiikkia kuunnellen.

6.3 Ensimmäinen tuokio

Tuokion aiheena oli ihminen ja tavoitteena kehon osien harjoittelu, kehon hahmottaminen sekä koordinaatio- ja kontaktikyvyn harjoittaminen. Kuten luvussa 5.4 (Musiikilliset työtavat) on kuvattu, musiikkiliikunta kehittää edellä mainittuja taitoja. Tämän vuoksi valitsimmekin tuokioon liikuntaa ja musiikkia yhdistäviä lauluja. Tuokiossa oli lapsille entuudestaan tuttuja sekä heille uusia lauluja.

Aloitimme tuokioon esittelemällä itsemme ja tutustumalla lapsiin. Lauoimme alkulauluna Tervehtimislaulun, jossa jokainen lapsi ja aikuinen mainitaan nimeltä. Henkilökohtaisen huomion osoittamisen avulla voidaan saada kaikki lapset tuntemaan itsensä tervetulleiksi ryhmään ja kiinnitettyä lasten huomio ja

keskittyminen tuokioon (Hongisto-Åberg 1993, 178). Alkulaulun jälkeen lauloimme ja leikimme Jumppalaulun, jossa käydään läpi eri kehon osia, kuten pää, olkapää ja niin edelleen. Valitsimme tämän laulun alkuun, koska arvelimme tutun laulun helpottavan lasten osallistumista ja toimivan siitä syystä hyvänä lämmittelylauluna. Laulussa on myös helppo ottaa mallia toisten toiminnasta ja kynnyks osallistumiseen on matala. Laulu oli lapsille ennestään tuttu ja suurin osa oli innolla mukana laulamassa ja leikkimässä.

Jatkoimme Villipeto-laululla, jonka tarkoituksena oli harjoitella erilaisia liikkumistapoja, esimerkiksi kulkemista seläkkäin, vierekkäin ja nenäkkäin. Olimme kuvittaneet laulun ja kävimme sen läpi kuvien avulla ennen kun aloitimme laulamisen ja leikkimisen. Lapset jaksoivat hyvin seurata, vaikka laulu oli kaikille uusi. Laulu sisälsi monia uusia sanoja, jotka saivat kuvien avulla konkreettisemmän merkityksen. Näytimme kuvia seinältä laulun edetessä.

Seuraavana vuorossa oli suujumppalaulu Puupääpööpee, jossa harjoitetaan kasvojen ja suun alueen lihaksia. Katsoimme aluksi peileistä, miten suu menee missäkin äänneessä. Jaoimme lapsille rytmisoittimet, joita soitettiin välisoittojen aikana. Kaikki ymmärsivät nopeasti, milloin oli heidän vuoronsa soittaa. Laulu oli lapsille outo ja he seurasivat tarkasti meitä. Säkäkujalla lapset olivat arempia osallistumaan lauluun, mutta soittivat innokkaasti mukana. Liedossa lapset olivat rohkeammin mukana, myös laulussa.

Kuva 2. Suujumppalaulu

Jatkoimme kehon osien harjoittelulla. Soitimme levyltä instrumentaalimusiikkia, jonka aikana lapset saivat tanssia ja liikkua salissa ja musiikin tauotessa annoimme ohjeen näyttää jotain tiettyä kehon osaa, esimerkiksi kyynärpää, olkapää, polvi ja niin edelleen. Lapsilla oli vaikeuksia ymmärtää ohjeita, vaikka he nauttivatkin tanssimisesta. Ideana oli kerrata jo aiemmissa lauluissa esiintyneitä kehon osia ja oppia uusia.

Ennen loppulaulua rentoutimme ja rauhoitimme lapsia Pullataikina-laululla, jossa harjoiteltiin kehonhahmotusta kosketuksen avulla. Laulun aikana lapset makasivat selällään lattialla ja leivoimme heitä kutakin vuorollaan. Lapset pitivät siitä kovasti ja rauhoittuivat hyvin odottamaan omaa vuoroaan. He olivat myös luottavaisia koskettamiselle. Vaikka kyseessä oli vauvojen hellittelylaulu, se toimi hyvin myös 3–6-vuotiaiden kanssa.

Loppulauluna oli Soittorasia, joka oli tuttu päätöslaulu kaikille lapsille. Suurin osa lapsista piti siitä ja osallistui laulamiseen. Loppulaulussa lapsilla ja aikuisilla on mahdollisuus kiittää lauluista ja leikeistä sekä toivottaa pikaista jälleennäkemistä (Hongisto-Åberg 1993, 178).

Lopuksi pyysimme lapsilta palautetta hymynaamojen avulla. Lapset saivat kolme paperia, joissa oli kolme eri ilmettä. Kysyimme laulu kerrallaan, mitä mieltä he niistä olivat. Vaihtoehtona oli hymynaama, surunaama ja neutraali ilme. Heidän oli vaikea keskittyä tähän ja tehtävä oli monelle liian vaikea. Villipeto-laulu oli kuitenkin suosituin koko tuokiossa, jonka arvelimme johtuneen laulun kuvittamisesta. Tämä palautemenetelmä osoittautui toimimattomaksi, joten päätimme kehittää sitä seuraavaa kertaa varten.

Omia havaintojamme tuokiosta olivat, että se oli liian pitkä 45 minuutin pituisena. Lasten keskittyminen herpaantui loppua kohden ja he selvästi väsyivät. Päädyimme siihen, että seuraavat tuokiot tulisivat olemaan korkeintaan 30 minuutin mittaisia. Tuokion rakenne tuntui sopivalta. Rauhallisempia lauluja ja liikkumista oli sopivassa suhteessa ja alku- ja loppulaulu toivat selkeyttä tuokioon. Kuvien käyttö auttoi lapsia keskittymään ja

tuntui erittäin toimivalta ratkaisulta, joten päätimme käyttää kuvitettuja lauluja myös tulevissa tuokioissa. Ajattelimme kuvien auttavan lapsia myös tuokion rakenteen hahmottamisessa, jolloin kaikille lauluille olisi oma kuva ja ne olisivat tuokion ajan seinälle kiinnitettynä.

Säkäkujalla saimme lastentarhanopettajalta palautetta varsinkin kurin pitämisestä, joka ei hänen mielestään ollut tarpeeksi tiukkaa. Kuvien käyttöä hän piti hyvänä ja lapsia innostavana ideana. Hänen mielestään ohjeet tulisi kohdistaa henkilökohtaisesti lapselle, sillä varsinkin heikosti suomea taitavan on vaikea poimia ohjeita yleisestä ohjeistuksesta. Lapset olivat vilkkaita ja välillä juoksentelivat salissa ja leikkivät vaatteillaan. Itse emme kokeneet lasten vilkkautta tuokion kulkua häiritsevänä. Jatkossa kiinnitimme enemmän huomiota ohjeiden antoon ja pidimme huolta siitä, että kaikki ymmärtävät mitä tulee tehdä.

Viherkodon lastentarhanopettaja piti tuokiomme lämpimästä ja rauhallisesta tunnelmasta. Hän piti hyvänä asiana sitä, että samoja asioita kerrattiin useammassa laulussa. Tuokion pituus mietitytti myös häntä. Kuvat olivat hänenkin mielestään hyvä idea, joka auttoi lapsia hahmottamaan ja keskittymään lauluun.

6.4 Toinen tuokio

Toisessa tuokiossa teemana oli värit ja tavoitteena niiden oppiminen ja sanojen rytmittämisen harjoittelu. Rytmikuvioiden hahmottaminen on tärkeä tekijä puhutun kielen oppimisessa (Wylie 2007, 45). Rytmittämisen avuksi otimme rytmirinkulan Viherkodon päiväkodista. Rytmirinkula on joustava, kangaspäällysteinen rinkula, jonka avulla rytminen syke löytyy ohjaajan avulla helpommin (Kivelä-Taskinen 2008, 97). Olimme laittaneet tuokion kuvitetun rungon seinälle, jotta lasten olisi helpompi seurata sen kulkua.

Aloitimme tuokion tutulla Tervehtimislaululla, johon lapset osallistuivat innokkaammin kuin ensimmäisellä kerralla. Toisena lauluna oli Kenellä on päällä, jossa lauletaan vaatteiden eri väreistä ja jokaiselle värille on oma

tehtävänsä, esimerkiksi pyöriä, hyppiä tai taputtaa. Lapset tutkivat innokkaasti vaatteidensa värejä ja osallistuivat hyvin leikkiin. Laulaminen jäi vähemmälle, koska huomio kiinnittyi toimintaan.

Seuraavaksi otimme esiin rytmirinkulan pussista väri kerrallaan. Tiedustelimme lapsilta, mikä väri tuli esiin pussista ja mietimme yhdessä mitä kyseisestä väristä tulee mieleen. Lapset keksivät hyvin erivärisiä asioita, kuten sininen taivas ja meri tai keltainen aurinko ja sitruuna. Lauloimme Sateenkaaren talossa-laulun, jota rytmitettiin ja leikittiin rinkulan avulla. Laulussa ja leikissä tulivat tutuiksi myös käsitteet ylös, alas, oikeaan ja vasempaan. Rytmitys oli varsinkin pienemmille lapsille haastavaa, mutta hekin pääsivät mukaan rinkulan ansiosta.

Kuvitettuna lauluna tässä tuokiossa oli Väriarvoituksia, jossa pohditaan vihjeiden avulla, mistä väristä on kysymys. Lauloimme laulun kahteen kertaan. Ensimmäisellä kerralla pysähdyimme miettimään vastauksia kysymyksiin. Lapset toivoivat itse, että tämä laulu lauletaan uudelleen. Viherkodossa laulu oli useimmille lapsille tuttu ja he osallistuivatkin hienosti.

Rentoutuslauluna toimi Suuret, pienet aallot-kappale, jota varten levitimme lattialle sinisen kankaan mereksi, jonka päälle lapset kävivät makaamaan. Laulun aikana sivelimme heitä sinisillä huiveilla. Kangas häiritsi lapsia aluksi, mutta he rauhoittuivat lopulta ja nauttivat hetkestä. Loppulauluna lauloimme taas Soittorasian.

Pyysimme lapsilta mielipidettä lauluista hymy- ja surunaaman avulla. Palautteen anto onnistui paremmin kuin edellisellä kerralla. Jotkut lapset katsoivat vieruskaverilta mallia äänestämiseen, joten tulos ei ollut kovin luotettava tälläkään kertaa. Pidetyin laulu oli kuitenkin Väriarvoituksia. Uskoisimme sen johtuvan laulun kuvituksesta ja tuttuudesta.

Saimme Säkäkujalla taas palautetta kurinpidosta, sillä lapset olivat hieman vilkkaita ja levottomia. Lastentarhanopettaja ehdotti reippaampaa aloitusta, jossa pääsisi purkamaan ylimääräistä energiaa. Viherkodossa saimme hyvää palautetta omasta innokkaasta osallistumisestamme lauluihin,

lastentarhanopettajan mukaan ohjaajien innostus tarttui lapsiin ja loi hyvää tunnelmaa. Myös meidän rauhallisuuttamme kehuttiin.

Tuokio hieman venyi suunnitellusta puolesta tunnista, koska otimme lauluja kahteen kertaan lasten toivomuksesta. Lapset keskittyivät selvästi ensimmäistä kertaa paremmin, jonka uskomme johtuvan lyhemmästä kestosta ja tuokion kuvitetusta rungosta. Olimme tällä kerralla myös tutumpia lapsille. Säkäkujalla lapset olivat vilkkaampia ja huomionhakisempia kuin Viherkodossa, joka omalta osaltaan vei huomiota itse toiminnan ohjaamiselta.

Kuva 3. Väriarvoituksia

6.5 Kolmas tuokio

Kolmannen tuokion teemana olivat eläimet ja tavoitteena sanojen hahmottaminen ja riittäminen. Tässäkin tuokiossa jokaisella laululla oli oma kuva seinällä järjestyksessä. Tällä kertaa laitoimme lapsille lattialle istuinalustat oman paikan merkiksi, koska edellisillä kerroilla lapset olivat olleet hieman levottomia. Alkulaulun jälkeen lauloimme Pikkulokki-laulun, jossa aluksi yksi lapsi lähtee lentämään lokkina ja säkeistön lopussa valitsee kaverin mukaansa. Tämän jälkeen jatkoimme vauhdikkaalla Sano ihahaa-laululla, johon otimme mukaan keppihevost. Näin saimme ylimääräistä energiaa purettua ja lapset jaksoivat

hyvin keskittyä riimittylauluun ”Kuka nukkuu peiton alla”. Laulussa arvailtiin riimejä esimerkiksi ”Onko se tossu? Ei vaan possu.”. Laulun tavoitteena oli, että lapsi oppisi hahmottamaan samankaltaisten sanojen rytmin.

Kuvitettuna lauluna oli Leppäkerttu moi, jossa lapset oppivat paljon heille entuudestaan tuntemattomia hyönteisiä, kuten herhiläinen, neitoperho ja sarvijaakko. Ennen loppulaululaulua oli vauvojen hellittelylaulu Ylös, alas, jossa aikuinen pitää lapsen käsistä kiinni ja laulun sanojen mukaan liikuttaa niitä ylös, alas ja vatsan päälle ristiin. Laulussa lapsi saa henkilökohtaista huomiota ja läheisyyttä katsekontaktin ja kosketuksen avulla.

Pyysimme lapsilta palautetta tuokiosta viittaamalla, koska aikaisemmat äänestystavat olivat osoittautuneet liian haasteellisiksi. Myös tällä kertaa osa lapsista äänesti samaa kuin vieruskaveri, joten lasten todellisen mielipiteen selvittäminen oli hankalaa. Viittaamalla äänestäminen toimi kuitenkin mielestämme paremmin kuin aikaisemmat äänestystavat. Lapset pitivät molemmissa päiväkodeissa erityisesti Kuka nukkuu peiton alla-laulusta, jossa peiton alle oli piilotettu eläimiä. Laulu aiheutti hieman levottomuutta, sillä lapset olivat kiinnostuneita eläimillä leikkimisestä.

Säkäkujalla saimme lastentarhanopettajalta palautetta kurinpidosta, mutta mielestämme lapset olivat tällä kertaa rauhallisempia kuin aikaisemmin. Hän piti vauhdikasta aloitusta ja meidän innostuneisuuttamme ja osallistumistamme leikkeihin hyvänä asiana. Hän piti hyvänä myös rauhoittumislaulua, jossa lapset saivat huomiota ja oppivat odottamaan omaa vuoroaan. Lastentarhanopettajan mielestä lasten oma istumapaikka tulisi olla vielä selkeämmin määritelty, jotta vältetään turhalta levottomuudelta. Viherkodossa meillä ei tällä kertaa ollut lastentarhanopettajaa havainnoimassa tuokiota aikatauluongelmien vuoksi.

Tuokion pituus oli tällä kertaa sopiva, suunniteltu puoli tuntia. Lapset olivat jo tutumpia ja kurinpito oli luontevampaa heidän kanssaan. Vauhdikas aloitus toimi myös meidän mielestämme hyvin energian purkamisessa ja lapset olivat rauhallisempia kuin aikaisemmilla kerroilla.

6.6 Neljäs tuokio

Neljännän tuokion aiheena olivat kulkuneuvot ja myös tässä tuokiossa kaikilla lauluilla oli oma kuva. Tavoitteena oli liikkumista kuvaavien sanojen opettelu. Laitoimme lapsille penkit, joissa jokaisella oli oma paikka.

Tutun alkulaulun jälkeen lauloimme ja leikimme Kovaa menoa-laulun, jossa liikuttiin eri kulkuneuvojen tavoin vauhdikkaasti ja purettiin ylimääräistä energiaa. Jatkoimme kuvitetulla laululla Metrolla mummolaan, jonka aikana istuimme penkeillä. Laulu oli kaikille lapsille tuttu ja mieluisa. Traktorilla ajelen-laulussa lapset saivat valita itselleen eläinpäähineen ja esittää omalla tavallaan kyseistä eläintä esimerkiksi äänтелеillä. Yksi lapsista oli traktorinkuljettaja, joka poimi eläimet vuorollaan traktorin kyytiin.

Rentoutuslauluun olimme varanneet ison peiton, jossa keinutimme lapsia vuorotellen Punakaiki-laulun soidessa taustalla. Lapset olivat keinuttamisesta niin innoissaan, että heidän oli vaikea odottaa vuoroaan. Loppulauluna oli taas tuttu Soittorasias, johon suurin osa lapsista osallistui. Tämä oli viimeinen pitämämme tuokio ja sen loppuksi kiitimme lapsia osallistumisesta.

Lapset saivat jälleen kertoa mielipiteensä lauluista viittaamalla. Lapset olivat jo tottuneempia antamaan palautetta, joten tällä kertaa se sujui aikaisempaa paremmin. Koimme saaneemme lasten aidon mielipiteen selvitettyä. Kuvitettu Metrolla mummolaan-laulu ja Traktorilla ajelen-laulu olivat lasten mielipiteiden perusteella suosituimmat.

Säkäkujan lastentarhanopettaja piti penkeillä istumista hyvänä ja rauhoittavana tekijänä. Tuokion rakenne ja pituus oli hänen mielestään toimiva. Vauhdikkaassa Kovaa menoa-laulu meni hänen mielestään pelkäksi juoksemiseksi joidenkin lasten kohdalla. Mielestämme juokseminen toimi kuitenkin hyvänä väylänä energian purkamiseen. Traktorilla ajelen-laulussa huomioimme hänen mielestään hyvin myös hiljaisemmat lapset, jotka jäävät muuten vähemmälle huomiolle. Laulun ohjeet olivat kuitenkin hänen mukaansa liian monimutkaiset. Säkäkujalla ohjeistimme lapsia käyttäytymään oman

eläimensä tavoin, esimerkiksi lehmä voi leikkiä syövänsä ruohoa. Huomasimme itsekin tämän olevan lapsille haastavaa ja Viherkodon tuokioon muutimme ohjeistusta siten, että siellä kehotimme lapsia äänteleämään oman eläimensä tavoin.

6.7 Viides tuokio

Viidennen tuokion aiheena on ystävyys ja ihmissuhteet ja tavoitteena ihmisten huomioiminen ja oman itsen ja kielen arvostaminen. Tuokio jäi pitämättä aikatauluongelmien vuoksi, mutta lisäsimme tähän kuitenkin kuvauksen tuokion suunnitelmasta. Tuokio alkaa tutulla alkulaululla, jonka jälkeen lapset pääsevät liikkumaan Täti Monika-laulun tahdissa. Kuvitettuna lauluna on tällä kerralla Vaarilla on saari, jossa opitaan luontoon liittyviä sanoja. Laulun yhteydessä voidaan keskustella perheestä ja sen merkityksestä lapsille.

Matkustuslaulussa tarkoituksena on, että jokainen lapsi saa vuorollaan sanoa päivää omalla äidinkielellään. Tällä tavoittelemme oman identiteetin vahvistumista sekä toisten kulttuuriin ja kieleen tutustumista ja arvostamista. Rentoutumislauluna on Käsi kädessä, jossa puhutaan ystävydestä ja anteeksiannosta. Laulua kuunnellessaan lapset saavat silitellä pareittain toisiaan. Kappaletta ennen on hyvä keskustella lasten kanssa anteeksiannosta ja siitä, millainen on hyvä ystävä. Tuokiomme päättyy loppulauluun Soittorasias.

6.8 Yhteenveto tuokioista

Tuokiomme sujuivat hyvin ja mielestämme saavutimme niille asettamamme tavoitteet. Pidimme tuokiot aina ensin Säkäkujalla ja sen jälkeen samana päivänä Viherkodossa. Säkäkujalla saadun palautteen ja oman reflektoinnin perusteella muokkasimme tuokioita tarvittaessa ja toteutimme Viherkodossa tuokiot niiden pohjalta. Lopullinen tuotos muodostui näin ollen kahdesta päiväkodista saatujen kokemusten ja palautteiden perusteella.

Ohjasimme tuokiot yhdessä molemmissa päiväkodeissa. Olimme ennalta sopineet, kumpi olisi ohjauks vastuussa missäkin laulussa toisen vastatessa esimerkiksi tekniikasta ja rekvisiitasta. Työnjako sujui ongelmitta ja oli joustavaa. Annoimme toisillemme tilaa ja huolehdimme oman osuuden lisäksi koko tuokion sujuvuudesta ja ryhmän hallinnasta. Kumpikin otti omassa harjoittelupaikassaan hieman isomman roolin ohjauksessa, koska ryhmä oli tutumpi. Uskomme, että näistä tuokioista tuottamamme ”Musiikki on avain kielen kehitykseen”- kansio vastaa työelämän tarpeisiin ja parantaa varhaiskasvatushenkilökunnan valmiuksia eri kielitaustaisten lasten kielen kehityksen tukemisessa.

Kuva 4. Laulun ohjausta kuvien avulla

7 POHDINTA

Pohdimme opinnäytetyön luotettavuutta ja eettisyyttä tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa. Eettinen ajattelu ohjasi opinnäytetyön aiheen valintaa, toiminnan tapaa ja raportointia. Lähtökohtana työllemme oli lapsen ja hänen kehityksensä tukeminen. Opinnäytetyöprosessissa eettisyys voidaan nähdä tapana, jolla tutkija suhtautuu työhönsä, ongelmiin ja niihin henkilöihin, joita opinnäytetyö koskettaa (Kalmari ym. 2010, 11–12).

Kerroimme opinnäytetyöstä ja sen tavoitteista avoimesti ja rehellisesti päiväkodin henkilökunnan lisäksi myös lapsille ja heidän vanhemmilleen. Pyysimme vanhemmilta lupaa opinnäytetyön tuokioihin osallistumiseen sekä lasten valokuvaamiseen (Liite 2). Lasten henkilöllisyys ei tule esille opinnäytetyössämme, vaan tiedot jäivät ainoastaan meidän ja päiväkotien henkilökunnan haltuun. Pohdimme vanhempien lupa-anomusta laatiessamme sen selkeyttä ja ymmärrettävyyttä. Pyrimme siihen, että suomen kieli olisi riittävän yksinkertaista ja vanhemmat ymmärtäisivät mistä on kysymys. Myös tuokioita suunniteltaessa pyrimme ottamaan huomioon selkeyden ja ohjeiden ymmärrettävyyden. Kuvien käyttö tuki hyvin tätä tavoitettamme.

Mietimme tuokioiden ohjausta suunnitellessamme oman toiminnan ja esimerkin vaikutusta tuokion sujuvuuteen ja lasten toimintaan. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten ohjaamisessa tulisi aina muistaa jokaisen yksilön kunnioitus ja kulttuurisensitiivisyys. Aikuinen toimii tässäkin asiassa lapsille esimerkkinä ja omalla asenteella voi vaikuttaa myös lasten suvaitsevaisuuteen.

Olemme kasvaneet ammatillisesti opinnäytetyöprosessin myötä ja oppineet, miten mahtava työväline musiikki on varhaiskasvatuksessa. Olemme oppineet paljon toiminnan suunnittelusta, tavoitteiden asettamisesta ja ryhmän ohjauksesta. Suunnittelimme tuokiot tarkasti etukäteen, mikä helpotti toiminnan toteutusta ja antoi varmuutta ryhmän ohjaukseen. Toisaalta opimme myös sen, että tuokion sisältöä voi ja kannattaakin tarvittaessa muuttaa lapsiryhmän vireystilan ja muiden muuttuvien tekijöiden mukaan. Joissain tilanteissa

toimimmekin näin esimerkiksi lasten ollessa levottomia ja saimme siitä hyvää palautetta.

Yhteistyö sujui hyvin päiväkotien kanssa ja he mahdollistivat opinnäytetyömme toteuttamisen myös tilojen ja materiaalien puitteissa. Saimme tuokioitamme seuranneilta varhaiskasvattajilta palautetta työskentelystämme mikä puolestaan auttoi meitä kehittymään ammatillisesti.

Opinnäytetyöprosessin aikana olemme tutkineet paljon musiikin ja kielen kehityksen yhteneväisyyksiä sekä monikulttuurisuutta. Tuokioiden suunnittelu ja niiden toteutus syvensi teoriasta saamaamme tietoa käytännön tasolle. Opinnäytetyön aikana tehty reflektointi, seminaarityöskentely ja itse opinnäytetyön kirjoittaminen on syventänyt tieteellistä osaamistamme. Suureksi haasteeksi omalla kohdallamme olemme kokeneet perhe-elämän ja opinnäytetyön yhdistämisen. Koska kummallakin meistä on pieniä lapsia, ajanhallinta on ollut suuressa roolissa. Olemme kuitenkin kyenneet tukemaan toisiamme ja yhteistyö välillämme onkin sujunut mallikkaasti.

Pyysimme lastentarhanopettajia havainnoimaan tuokioitamme ja antamaan palautetta toiminnastamme, mutta emme suunnitelleet ohjeistusta etukäteen. Tästä syystä havainnointi kohdistui lähinnä lapsiryhmän toimivuuteen ja meidän ryhmän ohjaukseen. Nämä tiedot eivät kuitenkaan palvelleet opinnäytetyömme tavoitetta. Olisimme kaivanneet enemmän havaintoja tuokioidemme vaikutuksesta kielen kehitykseen. Saimme kuitenkin palautetta esimerkiksi kuvien käytön toimivuudesta, selkeiden ohjeiden antamisesta ja toistosta.

Omasta mielestämme olemme saavuttaneet opinnäytetyölle asettamamme tavoitteet. Halusimme suunnitella toimivan kokonaisuuden, joka on helposti hyödynnettävissä päiväkodin arjessa. ”Musiikki on avain kielen kehitykseen”-kansion käyttökelpoisuus selviää lopulta vasta sen ollessa päiväkotien käytössä. Jokainen kansion käyttäjä voi halutessaan pitää tuokiot sellaisenaan tai poimia vain osia oman ryhmänsä tarpeiden mukaisesti. Kansiota on myös mahdollista kehittää eteenpäin lisäämällä siihen tuokioita tai lauluja kuvineen.

Mielestämme ”Musiikki on avain kielen kehitykseen”-kansion avulla saimme vastattua opinnäytetyömme kehittämistehtäviin. Näitä olivat päiväkodin valmiuksien parantaminen eri kielitaustaisten lasten suomen kielen kehityksen tukemisessa, musiikin merkityksen korostaminen kielen kehittämisessä sekä laulutuokioita ja kuvitettuja lauluja sisältävän kansion suunnittelu ja toteuttaminen. Toivomme että kansio tulee aktiiviseen käyttöön päiväkotien ryhmissä, joissa on eri kielitaustaisia lapsia.

”Musiikki on kuin aurinko – sen säteet voivat koskettaa kaikkia kehityksen osa-alueita.” Donna Wood

LÄHTEET

Arvonen, A.; Katva, L. & Nurminen A. 2010. Maahanmuuttajien oppimisvaikeuksien tunnistaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Banks, J. 2008. An introduction to multicultural education. Boston: Pearson/Allyn and Bacon.

Brodin, G. 1985. Musiikkisanakirja. Helsinki: Otava

Eerola-Pennanen, P. 2011. Monikulttuurisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 223–245.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-kustannus. 24–42.

Forsander, A.; Ekholm, E. & Hautaniemi, P. 2001. Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Helsinki: Palmenia-kustannus.

Frisk, O. & Tulkki, H. 2005. Kulttuuriavain. Helsinki: Otava.

Grönfors, M. 2011. Laadullisen tutkimuksen kenttätymenetelmät. Hämeenlinna. Sofia-Sosiologi-Filosofiapu Vilkka.

Halme, K. & Vataja, A. 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Helsinki: Tammi.

Hassinen, S. 2005. Lapsesta kasvaa kaksikielinen. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Hellman-Suominen, K.; Järvinen, M. & Laine, A. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu - Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Oy Yliopistokustannus, HYY yhtymä.

Hongisto-Åberg, M.; Lindeberg-Piiroinen, A. & Mäkinen, L. 1993. Musiikki varhaiskasvatuksessa. Espoo: Fazer musiikki Oy.

Hujala, E.; Puroila, A.; Parrila, S. & Nivala, V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Hyvinkää: Edufin.

Jauhola, H.; Bisi, A.; Järvi, I. & Rusama, P. 2007. Monikulttuurinen varhaiskasvatus. Toimintamalli ja työmenetelmiä. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA MONIKU-hanke. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus.

Kalmari, A. Kiviranta, M. & Eerola-Ockenström, L. 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä, Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän Ammattikorkeakoulu.

Kivelä-Taskinen, E. 2008. Rytmikylvyn Pikku-kuplat. Espoo: Kultanuotti.

Kivijärvi, T. 2011. Maahanmuuttajataustaisen lapsen ja perheen tukeminen. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 246–259.

Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito – Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Koski, P. (toim.) 2007. Monikulttuurinen perhevalmennus. Helsinki: Edita Oy.

Laalo, K. & Kunnari, S. 2004. Hoivakieli. Teoksessa Kunnari, S. & Savinainen-Makkonen, T. (toim.) Mistä on pienten sanat tehty. Lasten äänteellinen kehitys. Helsinki: WSOY. 106-118.

Laki lasten päivähoitosta 19.1.1973/36

Legg, R. 2009. Using music to accelerate language learning: an experimental study. Manchester: Manchester University

Liedon kunta. 2012. Liedon varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 7.11.2014. http://shvk.kunnat.net/ci/user_uploads/4867/lieto_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf

Nummi, A. 2005. Kasvu kahteen kieleen ja kulttuuriin. Teoksessa Kananen, M. (toim.) 2005. Kun elämä muuttuu – Maahanmuuttajan arkea Suomessa. Helsinki: Toleranssi. 68–71.

Paavola, H. & Talib, M. 2010. Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Helsinki: WSOY

Papunet.net. 2014. Kuvapankki. <http://papunet.net/materiaalia/kuvapankki>

Pollari, J. & Koppinen, M. 2011. Maahanmuuttajan kohtaaminen ja opettaminen. Helsinki: WSOY.

Ruokonen, I. 2009. Musiikillista oppimisympäristöä luomaan. Teoksessa Ruokonen, I.; Rusanen, S. & Välimäki, A–L. (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa: iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 22–29.

Ruokonen, I. 2011. Musiikin monet kielet. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A–L. (toim.) Lapsi ja kieli – kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Opas 13. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 122–135.

Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön – opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turku: Turun ammattikorkeakoulu

Schubert, C. 2013. Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A.; Fågel, S. & Säävälä, M. Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto. 63–77.

Sinko, P. 2011. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2000). Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. (toim.) Lapsi ja kieli – kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Opas 13. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 22–29.

Stakes. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Helsinki: Stakes.

Tampereen yliopisto. 2014. Kvalitatiivisen datatiedoston käsittely. Viitattu 24.3.2014. <http://www.fsd.uta.fi/tiedonhallinta/>

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. 2013. Lasten päivähoito 2012. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. 2014. Lasten päivähoito 2013, Kuntakyselyn osaraportti. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.

von Tetzchner, S. & Martinsen H. 1999. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turun kaupunki 2013a. Tilastollinen vuosikirja. Turku: Hankinta- ja logistiikkakeskus.

Turun kaupunki 2013b. Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2013. Viitattu 2.11.2014. Saatavissa <http://www05.turku.fi/ah/kasosvpi/2013/029004x/Images/1240324.pdf>

Turun kaupunki. 2014. Maahanmuuttajalasten päivähoito Turussa. Viitattu 2.7.2014. <http://www.turku.fi/Public/default.aspx?nodeid=19734>

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Wright, S. 1977. Music: A vehicle for teaching certain aspects of the elementary language arts. New York City.

Wylie, J. 2007. Music is the key. Teoksessa Kivelä-Taskinen, E. Rytmikylvyn Pikku-kuplat. 2008. Espoo: Kultnuotti. 44–50.

Varhaiskasvattajien haastattelukysymykset

1. Kuinka pitkään olette työskennelleet maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa?
2. Mistä maista päiväkotinne maahanmuuttajataustaiset lapset ovat tulleet ja mitkä ovat olleet heidän äidinkieliään?
3. Minkä ikäisiä maahanmuuttajataustaisia lapsia olette hoitaneet ja kasvattaneet?
4. Oletteko kohdanneet haasteita maahanmuuttajataustaisten lasten ja heidän perheidensä kanssa työskennellessänne? Millaisia?
5. Millainen on ollut maahanmuuttajataustaisten lasten suomen kielen taitotaso varhaiskasvatuksen alkaessa? Entä miten se on kehittynyt?
6. Onko kielitason kartoituksessa käytetty arviointityökaluja? Millaisia?
7. Onko suomen kielen oppimisessa ollut haasteita? Millaisia?
8. Oletteko kokeneet onnistumisen kokemuksia maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa työskennellessänne? Millaisia?
9. Millaisia menetelmiä päiväkodissanne on käytetty suomen kielen opettamisessa? Mitkä olette kokeneet hyväksi ja toimiviksi menetelmiksi?
10. Kuka / ketkä ovat päiväkodissanne vastuussa suomen kielen opettamisessa?
11. Tuetaanko lasten oman äidinkielen kehittymistä? Miten?
12. Oletteko käyttäneet musiikkia kielen oppimisen tukemisessa? Oletteko kokeneet sen olevan hyvä menetelmä?
13. Olemme ideoineet/suunnitelleet kielen kehitystä tukevia musiikkituokioita. Koetteko, että niistä voisi olla hyötyä tai että niille olisi käyttöä omassa työssänne?

Lupa-anomus vanhemmille

Keväinen tervehdys!

Olemme Kirsi Kujala ja Päivi Niittyvaara, sosionomiopiskelijat Turun Ammattikorkeakoulusta. Osana opintojamme teemme opinnäytetyön, jonka myötä pidämme lapsenne päiväkodissa suomen kielen kehitystä tukevia musiikkituokioita (yhteensä 5 tuokiota) keväällä 2014. Opinnäytetyötämme varten tarvitsemme luvan teiltä vanhemmilta, saako lapsenne osallistua tuokioihin ja saako häntä valokuvata opinnäytetyötä varten. Emme kirjoita lasten nimiä opinnäytetyöhön.

Terveisin
Kirsi Kujala ja Päivi Niittyvaara

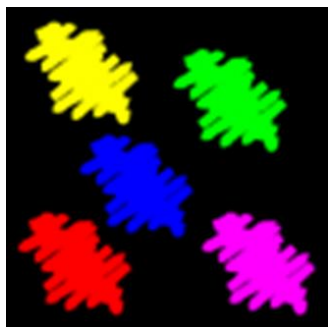
Palautathan kyselyn päiväkotiin mahdollisimman pian, viimeistään 23.4.2014

Lapseni saa osallistua tuokioihin ei saa osallistua tuokioihin
Lastamme saa valokuvata opinnäytetyötä varten ei saa valokuvata

Lapsen nimi _____

Huoltajan allekirjoitus _____

Toisen tuokion kuvitettu runko: Teemana värit

Värit

Tervehtimislaulu

Kenellä on päällä?

Sateenkaaren talossa

Väriarvoituksia

Suuret, pienet aallot

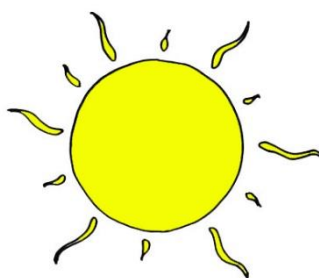

Soittorasia

Kuvitettu laulu Väriarvoituksia (säv. Soili Perkiö, san. Hannele Huovi 1996)

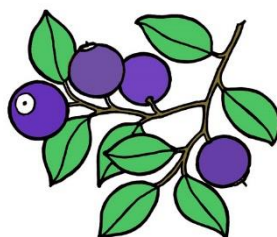
Leskenlehti

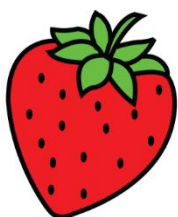
aurinko

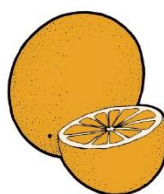
Taivaan merta

mustikkaa

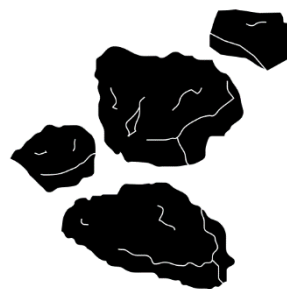
Mansikassa

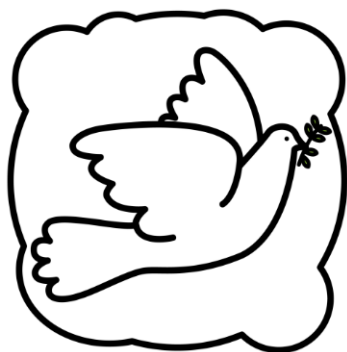
appelsiini

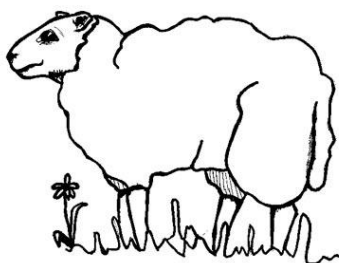
Korpinsulka

Hiili, noki

Lumilintu

pilvilammas

lelukarhun

kulmahammas